

gravidam, vel si ipsa nimis salvavit, vel nimis inordinatè laboravit, vel propter inordinatas lascivias, ait S. Antoninus.

Nota. Innocent. XI. damnavit hanc propositio- nem: Videtur probabile omnem fetum, quando in utero est, cavere anima rationali, & tunc pri- mum incipere eandem habere cum pariter: ac con- sequenter eandem erit, in nullo abortu homici- dium committi.

Cum autem incertum sit animationis tempus: a- lii enim assignant diem a conceptu 30. vel 30. pro- mare, & 50. vel 80. pro femina; alii aliter: ra- tio abest periculum homicidii in procurando abor- tu.

Sed non licet ad materis conservationem et pre- bere pharmacum, quo factus putetur moriturus?

Resp. 1. Non licet præbere matri, nec ei sumere remedium ex vi suo ordinatum ad expulsiorem fet- us five animati five inanimati, etiam si certa sit utriusque mors, si non adhibeatur, & probabile sit matrem servandam esse illo adhibito. Ita Azor. Delugo, Sylvius, & alii. Quia hoc esset procurare abortum directe, seu ex natura operis, quod est semper intrinsece malum, utpote contra naturam. & finem generationis: idque etiam si fetus non sit animatus: nam ex natura rei, & ordinatione au- thoris nature, fetus concipitur, ut animetur, & animatus elatur in lucem. Multo minus id licet post animationem factis: nunquam enim licet occide- re directe innocentem, ut alias ferebat. Nec in- cans est injustus aggressor vite matris, nihil enim injuriam contra eam molitur, nec est membrum seu pars physica matris, cum sit homo ab illa realiter distinctus.

Resp. 2. Ex communi sententia, licet matri su- mere, & ei præbere remedium per se curativum matris, nec per se tendens ad abortionem, quan- vis sit periculum ne inde abortio sequatur: modo consistit fetum non esse animatum, & mater aliquo moritura esset. Quia tunc si abortio contingat, non censetur procurata, sed solum permittitur, nam præ- ter intentionem nec ex ipso opere contingit, matre- utente jure suo: mater enim in tali casu non pri- vatur jure utendi remedii ad vitæ suæ conservatio- nem necessarius, nec per se abortum procurantibus.

Non licet tamen matri non ex morbo periclitan- ti sumere, nec ei dare pharmacum quodvis, quo expellatur vel expelli possit: fetus etiam inanimatus, quævis matri immineret infamia, vel mors inter- tendenda ab extrinseco: quia tunc directe intenditur abortus ad vitandam infamiam vel mortem: nam pharmacum per se directe nihil facit ad alterutram vitandam, nisi per expulsiorem fetum tanquam me- dium: nec sumitur nisi ex intentione procurandi abortum, ut mediis ad vitandam infamiam vel mor- tem. Azor. Cardenas &c.

Resp. 3. Si proles sit animata, vel dubitetur an sit, est mortale adhibere remedium directe curati- vum matris, sed cum periculo mortis factus, si pro- babile est eo non sumpto proles in vitam edendam esse, & sic baptizandum. Hæc communi sententia. Quia mater tenetur salutem æternam prolis in ex- tremâ necessitate præferre vitæ propriæ corporali. Non tamen licet mater discindere ut proles bap- tizetur: quia directe occidere innocentem est intrinse- ce malum; ideoque illicitum eo illum finem bonum i-

nam non sunt facienda mala, ut evitentur bona, Rom. 3.

Quod si æquale est periculum abortus, five re- medium sumatur five non, licet matri illud sumere: quia tunc sine majore periculo ac damno factus consulitur vitæ matris.

Quæst. VI. An licet injuriam aggressorem alicui- lem occidere in vitæ suæ defensionem?

Resp. Ex S. Thoma, Catholico Romano, & communi sententia Doctorum, licet omnibus, cum moderamine inculpate tutele. Quia 1. Exodi 12. qui furem nocturnum occidit, dicitur non esse reus mortis; quia tempus pro ille præsumitur venisse animo non solum furandi, sed etiam occidendi, ut ex- plicat S. August. 2. Ex c. 18. de homicid. Vm vi repellere omnes leges & omnia jura permittunt. 3. Homo habet jus conservandi vitam injuste oppugna- tam, & illam præferendi vitæ injulæ aggressoris, qui se ex mera malitia in hoc periculum mortis conjicit.

Ud ut hoc licitum sit, quædam requiruntur. 1. Ut sit actualis aggressio: nam actu aggre- sionis, & post eam occidere non licet, quia non est tunc via repellenda, nec opus est defensione, ubi non est aggressio. Hinc ex communi sententia, non licet occidere aut repercutere eam, qui percussit & jam fugit, vel certe desistit, aut eo vultus accep- tum non potest jam nocere; tunc enim occisio vel percussio non est necessaria ad propulsandam inju- riam, cum jam illata sit, & jam cessarit aggressio; unde esset ultio, quæ privato nunquam licita est. Item qui citum alium se querere ad occidendam, non potest illum prævenire occidendo, quia non esse- ret vera defensio.

2. Ut nihil fiat, nisi quod necessarium est ad vi- tam servandam. Nam non licet inferre majus dam- num, aut vii vi majore quam necesse sit ad vitæ defensionem: aliqui jam non est defensio, sed ultio injulæ, & ideo, cap. citat. Innoc. III. ait: Quam- vis vim vi repellere omnia jura & omnes leges permittant, tamen id fieri debet cum moderamine inculpate tutele, non ad sumendam vindictam, sed ad injuriam propulsandam. Hinc si injuriam invalorum armis spoliando, vel debilitando, aut vulnerando possit mortem vitare, non licet illum occidere: cum tunc ejus occisio non sit necessaria ad vitæ defensionem.

3. Ut nihil ex odio neque ex animo vindictæ fiat, ut non intendatur per se mors invaloris, sed sola vitæ propriæ conservatio per justam sui defensionem. Quia occisio hominis privata auctoritate facta, non est finis licitus; nec medium per se necessarium ad sui defensionem; sed est tantum aliquod consequens per accidens ex necessitate finis, qui est vitæ con- servatio. Illicitum est quod homo intendat occidere hominem, ut seipsum defendat, nisi ei qui habet publicam auctoritatem: qui intendens hominem oc- cidere ad sui defensionem, referri hoc ad publicum bonum, ut patet in milite pugnante contra hostes, & in ministro judicii pugnante contra latrones, quævis etiam & isti peccent, si privata libidine moveantur, ait Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 64. ar- tic. 7.

4. Ut aggressor non sit persona Reip. necessaria vel valde utilis, ut princeps, dux exercitus &c. quia ex ordine caritatis bonum communitæ, utpote bonum mul-

multorum, præferri debet privato, quod est bonum unius vel paucorum.

Ceterum in praxi percussio, & occisio injulæ vitæ aggressoris raro vacat culpa, quia fere nunquam servantur conditiones ad licitam defensionem requi- site. Et ideo aliqui Patres occisionem sine publica auctoritate factam, indefinite damnant, scilicet ob periculum vindictæ, & excessus in modo defensionis, vel ob intentionem directam occidendi.

Obj. Tenetur plus diligere salutem animæ proximi, quam vitam nostram corporalem.

Resp. Tenetur plus diligere affectivè, & etiam effectivè cum proximus est in necessitate. Non tamen tenetur vitam nostram pro salute proximi profunde- re, nisi in casu necessitatis, in quo eget nostra ope. At tunc invalor non est in necessitate, sed in voluntaria malitia; nec eget ope mea, nam potest facile se periculo liberare desistendo ab injuria. Li- cet tamen oppugnari, ad perfectiorem adum carita- tis quo vita exponitur pro salute animæ inimici ex mera malitia periclitans exercendum, sine se oc- cidere potius quam occidere, modo sit moraliter cer- tus se esse in statu gratiæ: Nam alias fatuus faceret, exponendo se morti corporis, & animæ, cum sibi per mortem præcludatur via penitentiæ, ait S. An- tonin. par. 2. tit. 1. c. 3.

Sed an tenetur ad restitutionem, qui in defensionem vitæ alterum occidit, vel mutilavit?

Resp. Non tenetur, si id fecit cum debita moder- atione; quia nullam intulit injuriam. Sed qui jus defensionis modum excedit occidendo, cum po- tuisse alter vitam tuam, v. g. fugiendo, cum id posset saltem sine gravi ignominia, vel armis spoli- ando, aut saltem non lethaliter vulnerando, tunc omnia damna compensare. Quia illa occisio fuit inju- ria, utpote non necessaria ad vitæ defensionem: nam privatus nullam habet jus, nisi vitam tuam per medium ad hoc necessarium; & quisque jus ha- ber, ut non occidatur ab alio auctoritate privata, nisi ob necessariam vitæ defensionem. Ergo talis est causa injulæ mortis & damnorum inde secutorum. Ita Azor. Sanchez, & alii resque communi sen- tentia.

Quæst. VII. An licet occidere accusatorem, & falsos testes, qui vitam injulæ oppugnant?

Resp. Neg. Quia 1. qui falsam testimonium dicit in judicio non censetur aggressor vitæ, sed commit- tit injuriam, quæ ex se puniri potest, & alia via repelli: nam non propria auctoritate, sed per judi- cium, & servato ordine juris procedit. 2. Hoc de- bit jure naturali in omni casu prohiberi: nam si hoc liceret, aperiretur via multis casibus, homici- diis, cum gravi detrimento resp. homines enim sibi facile persuaderent se injulæ accusari, & nul- lam aliam defensionis viam esse, præter mortem au- culsiorem. 3. Alexander III. damnavit hanc pro- positionem: Licet interfecte falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo injulæ cer- te imminet sententia, si alia via non potest tunc- cense damnatum evitari.

Quæst. VIII. An licet occidere per defensionem pu- dicitie eus, qui eam tenet violare?

Resp. Multi docent id licere, si aliter pudicitia defendi nequeat, hanque esse communem Doctorum sententiam asserunt Lessius & Sylvius. Probant, quia præterquam quod in hac re sit periculum con-

sentis in delectationem, ideoque peccati, immo & depravationis; pudicitia ac integritas est bonum maxi- mi momenti, superioris ordinis ac bona fortuna, immo in estimatione multorum bono vite æquiparan- dum, & aliunde, si amittatur, irreparabile. Idem docet S. Antonin. 2. par. tit. 8. c. 8. Quia, inquit, ille vitæ jure suo naturali, quo licet vim vi re- pellere, & magis tenetur salvis se providere quam alterius: nam exponit se periculo consentiendo quæ peccati, permittendo se opprimi, propter difficulta- tem resistere voluntatis.

Sed alii negant. Quia 3. Hic casus non a Scriptura, nec a PP. nec a Conciliis, aut Summis Pontificibus excipitur a prohibitione generali, Non occidat. Pudicitia, cum sit virtus, non in corpore, sed in anima consistit, nec amitti potest. (Vid. M. 276. 279.) nisi per consentium liberum, ex S. August. lib. 1. de civi- cap. 18. & ex S. Hieronym. in cap. de pudicitia 32. qu. 5. Corpus mulieris non vis maculat, sed vos injurias. Et aliunde per occisionem invaloris admittitur etiam peccata, & animæ salvanda locus. Pro- bant etiam ex S. August. lib. 1. de libero arbitrio. cap. 5. Sed priores S. Doctorum intelligunt, quan- do quis injulæ aggressorem occidere intendit, aut justæ defensionis metas excedit.

Porro certum est teneri mulierem, vel adolescentem resistere invaloris pudicitie, tunc interius per dissipationem, tum exterius totis viribus, manibus, pedibus, aliove modo sibi possibili: ita ut ei non liceat, etiam ad vitandam mortem, quieto & im- moto corpore manere: nam non resistentia exterior esset cooperatio, quæ potest esse ad congressum turpem. Nulla enim cooperatio requiritur in femina ad talem actum, nisi quod respiciat. & non resistat positive viro. Ita Delugo. Quod si nequeat re- stiteri, tenetur alius clamorosus in auxilium advocare, nam tenetur adhibere omnes vias necessarias ad impediendum turpem congressum. Hinc, Deau- vs. quælla que in civitate vim patiens non clama- vit, iubeatur lapidibus obrui.

Quæst. IX. An licet occidere furem in defensionem bonorum, quæ dicuntur fortuna?

Resp. 1. Certum est, non licere ob bona non mag- ni momenti; nam recta ratio dicit nefas esse gra- vissimum malum, præsertim auctoritate privata, inferre proximo ad vitandum nostrum leve dam- num. Item si bona sunt magni momenti, sed pos- sunt aliter recuperari, puta in judicio: nam tunc sine causa justa, & necessitate occideretur proximi privata auctoritate: punitio autem pro injuria pertinet ad solam auctoritatem publicam.

Resp. 2. Multi cum S. Antonino docent, licere injulæ aggressorem alicuiem occidere in defensionem bonorum magni momenti, que non possint aliter defendi aut recuperari. Sed alii negant id licere etiam laicis, nisi bona illa sint vitæ conservandæ necessaria. Ita Innocentius in cap. Si vero. Tabiena, Abulensis, Foronius, Rosella, Grandin. Fagnanus as- serens esse communem Canonistarum sententiam. Re- probant. 1. Quia neque Scriptura, neque Patres, neque Canones, neque Summi Pontifices, hunc cas- sum excipiunt a generali præcepto, Non occidat. Immo, Exod. 22. Deus id expresse vetat: nam homici- dii, cum qui furem dimum occiderit, esse reum homici- dii: quia scilicet, ut habetur, cap. 3. de homicid. Poterat discernere, quod ad suadendum non occi-

dendum venisset, & ideo non debet occidi. Ergo non licet furem occidere, qui venit tantum ad furandum. Quare cum eodem cap. 23. Exod. dicitur: Si efringens fur domum fuerit inventus, & accipere voluerit mortuus fuerit: percussor non erit reus sanguinis: agitur de fure nocturno, qui praesumptus velle etiam occidere: nam additur: Quod si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur. Et S. Gregor. lib. 3. moral. cap. 8. Plus ipsi raptoribus debemus metueri, quam rebus irrationabilibus defendendis iniuri. 2. Quia iniquum est, & contra debum ordinem caritatis privata auctoritate adimere proximo bonum superioris ordinis & per se irreparabile, nempe vitam ad bonum inferioris ordinis & per se reparabile conservandum. 3. Ex Jure civili, l. 4. §. ad l. Aquil. non permittitur furem diurnum occidi, nisi se telo defendat: unde solum vitæ periculum excipit & l. 9. §. ad l. Corneli. dicitur: Furem nocturnum si quis occiderit, cum demum impune sciet, si parceret ei sine periculo suo non poterit. 4. A Clero Gallicano, anno 1700. damnata est ut legi Dei & ordini caritatis divinitus instituto contraria, perniciosa, & erronea hæc propositio generaliter & indefinitè sumpta: Non solum vitam, sed etiam bona temporalia, sporum, ædificia esse damnata gravissimum, licitum est defensione occisiva defendere. Fatetur tamen licitum esse Ecclesiasticis. Si tamen aliquando contingat futurum vale malum, id est gravissimum damnum etiam ipsi licitum erit bona ista cum occasione suis defendere.

Obj. 2. Cap. Interfecti, de homicidio. Resp. Ibi non excusari ab occasione furis nisi qui occidit, se suaque liberando. Ergo ad solas res conservandas non licet occidere furem, nam ista ponitur copulative non sufficit ergo altera pars, ut notavit Panormitanus.

Obj. 3. Leges omnes vim vi repellere permittunt. Resp. Id licere, sed cum ea moderatione, quam recta ratio & lex caritatis prescribunt. At non servatur hæc moderatio, cum occiditur homo ad defensionem bonorum: quia tunc privata auctoritate espiuntur bonum majus & per se irreparabile, ad conservandum minus bonum & per se reparabile, quod sane inordinatum est, & iniquum. Bonaportio variis modis defendere licet etiam armis, si necesse sit; modo caveatur, ne invasor mulietur & occidatur.

Alii docent licere quidem injurtam aggressorem occidere ad defendendum bona temporalia, quæ aliter defendi, vel recuperari non possunt, si illa bona sint magni momenti, & necessaria ad status sui conservandem.

Certe videtur non licere privata auctoritate occidere injurtam aggressorem ad mendum bona magni momenti, sed que non sunt necessaria domino ad vivendum convenienter suo statui: nam hoc saltem probant argumenta adducta, & quia tunc cessat ratio, que a multis effertur ad probandum licere occidere ad servanda bona temporalia; & nimis magna effit disproprio intermalum quod inferretur, & illud pro quo vitando inferretur: ideoque iniquitas & injustitia.

Nota: Innocentius XI. damnavit hæc tres propositiones: 31. Regulariter occidere possunt furem pro conservatione unitus auri. 32. Non solum licitum

est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad que jus inchoatum habemus, & que non possessores speramus. 33. Licitum est, tam heredi, quam legatario, contra iniuste impendentem ne vel hereditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere; sicut & jus habentes in catredram vel prebendam contra eorum possessionem iniuste impendentem.

Quest. X. An licet occidere alium in defensionem honoris & fame?

Resp. Nemini licet etiam ad injurtam infamiam aut contumeliam impediendam, vel reparandam, 1. Quia vita est bonum per se irreparabile, & majus honore ac fama; cum inter bona naturalia principalem locum obtineat. Ergo iniquum est, & contra legem caritatis, eam adimere proximo ad defensionem honoris & fame, que sunt bona inferioris ordinis, & per se reparabilia. Id etiam repugnat patientiæ, mansuetudini, & humilitati christiana. 2. Percussio vel occisio in illo casu est vindicta, non defensio: nam non conducit ad servandum honorem, utpote jam ablatum per injurtiam, sed solum ad acquirendum alium honorem apud mundane homines ob fortitudinem falsam, qua offensam vindictæ. 3. Si id liceret, pateret via multis oculibus, violentiis & perturbacionibus in magnam. Resp. periculum; unde debuit prohiberi lege naturali. Innocent. XI. damnavit hæc propositionem: Fas est viro honorato, occidere invasorem, qui vitium calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit. Idem quoque dicendum, si quis impetum alapam, vel fistam sustinet, & post impetum alapam, vel fistam sustinet fugiat.

Hinc etiam ex communi sententia non licet alapam pro alapa, sultum pro sultibus reddere, si jam percussor ab injuria desistit. Quia jam non est defensio, quæ locum non habet nisi in actuali aggressione; sed hoc esset vindicta, cum non sit utile ad tuendum vel recuperandum honorem, nisi quatenus continet rationem vindictæ, que semper illicita est.

Delugo. Immo non licet convicia conviciis, contumelias contumeliis repellere: quia hæc non est via ordinata & apta honoris defendendi, sed redderet malum pro malo privata auctoritate, quod non licet, ex 1. Petr. 3. Non reddentes malum pro malo nec maledictum pro maledicto &c. & Luc. 6. Benedictite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. Sed illarum contumelias repelli possunt verbis non contumeliosis, vel satisfactione injuriarum, si necesse sit ad reprimendum alterius audaciam, vel ad dignitatem ac auctoritatem suam tuendam, siue tamen odio, & cum animo parato remittere hæc satisfactionem iustam, & plures alias injurias terre, si salus proximi id exigere, ex Mart. 5. Ego autem dico vobis non resistere malo: sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam, præbe illi, & alteram.

Obj. 1. Honor vel fama est quid præstantius vita?

Resp. Non est nisi in estimatione stultorum & imprudentum; sed est bonum longe inferius, utpote in alieno iudicio positum, & quod desiderare propter se mera vanitas est. At vita est primum ac fundamentum omnium bonorum naturalium, & per se irreparabile, cujus dominium habet solus Deus. Deinde fama vera nititur fidei vera virtute. Cura autem boni nominis, quam Scriptura commendat

confistit in eo quod homo nihil turpe agit, nihil quod naturam rationalem & dignitatem filii Dei adoptivi deleceat.

Obj. 2. Calumnia, & contumelia non vindicata reddidit hominem infamem.

Resp. Neg. Nam cum aliunde constet eum, qui calumniatur aut injurtiam passus est, esse vitium probum aut fortem; ejus moderatio non ei veritudo vitio, sed laudi apud prudentes: nihil enim indecorum agit, qui injurtiam non ulciscitur, sed fert patienter secundum præceptum & exemplum Christi aut moderate defendit in iudicio. Immo condonatio injurtiarum est præstantissimus fortitudinis actus, ac proinde summa laude digna. Præterea occisio vel percussio calumniatoris aut percussoris non est medium aptum ad abolendam infamie labem, nisi iuxta perfectum iudicium quorundam mundanorum hominum, reprobatur a Deo, & contemnendum: non enim ex calumniatoris occasione sequitur cognitio falsitatis ipsius calumnie, immo leve contrarium accidit. Denique si quis honorem suum & famam aliter recuperare nequeat, debet illius iudicium inter damna irreparabilia receiver, & sequo animo ferre propter amorem Dei, id precipiens sub pena eteræ, & remunerans immenso vere glorie pondere.

Quest. XI. An in defensionem alterius licet occidere injurtam invasorem, & an ad hoc tenetur?

Resp. 1. Ex communi sententia, licet vitam proximi ab alio iniuste oppugnatam defendere, etiam cum occasione invasoris injurti, si aliter defendi nequeat. Quia sicut possumus tuam vitam propriam cum occasione invasoris injurti, modo explicato; ita & vitam proximi innocenti, qui caritatis nexu nobis conjunctus est, & quem debemus sicut nos ipsos diligere.

Resp. 2. Per se loquendo nemo tenetur vitam hominis privati cum periculo vite propriæ defendere. Quia quique potest servandum ordinem caritatis magis vitam propriam diligere, quam vitam alterius privati; ubi non tenetur vitam suam exponere ad temperalem hominis privati vitam conservandam. Privati tamen tenentur vitam suam exponere ad defensionem principis, vel alterius persone publicæ, ex cuius morte sequeretur grave detrimentum reipublicæ bonum commune semper anteponi debet privato.

Resp. 3. Sub mortali tenetur ex caritate vitam proximi iniuste oppugnatam defendere, quando possumus sine probabili periculo vite propriæ, & gravi damno proprio. Prob. 1. Proverb. 24. Erue eos qui discurrunt ad mortem: & qui trahuntur ad interitum, liberare non cesses. 2. Ex lege caritatis tenetur impedire grave damnium injurtum proximi, cum sine gravi nostro possumus, immo & innocenti de vita periclitanti subvenire ex bonis necessariis ad decemtam statum, & cum aliquo incommodo.

Quin etiam, iuxta varios, ad id tunc tenetur etiam cum occasione injurti invasoris, si aliter defendi nequeat: quia jure naturali quisque tenetur defendere innocentem, si possit: & melior est ac potior conditio innocentis, quam injurti aggressoris, cui proinde præstari debet in æquali damno, nisi ipse innocens sponte velit potius mori, ob salutem ærumam aggressoris.

Porro quisque tenetur ex caritate etiam honorem,

& famam, & bona alia proximi defendere contra injurtiam: cum commode potest, reque exigit. Nam cum quique tenetur diligere proximum sicut seipsum, potest & debet ei optulari eo modo, quo sibi licite potest & vellet subveniri in eadem necessitate. Nemo tamen tenetur nocentem morte julla damnatum liberare, etiam magna vi pecunie possit: quia bonum commune postulat ut crimina non maveant impunita; nec tali fit injuria.

Resp. 4. Obligatur ex justitia ad tuendam vitam, & fortunas proximi, 1. Superioris publica auctoritate ad aiorum gubernationem præditi, ut principes, magistratus &c. 2. Qui ad tuendam proximum a principe vel magistratu constituti sunt, ut tutores, curatores. 3. Qui ad hoc specialiter conducti sunt, ut milites. 4. Qui ad hoc se explicite, vel implicite obligaverunt, ut feudatarii, & omnes famuli. Luffus & alii. Nam isti ad id vel ex contractu vel ex officio commodum aiorum spectant, ideoque ex justitia obligantur.

Quest. XII. Quandoam homicidium casuale est peccatum, & obligat ad restitutionem?

Resp. 1. Homicidium omnino casuale, quod scilicet nec est in se, nec in sua causa voluntariam, non est peccatum, immo nec proprie homicidium, sed simplex occisio. Quia peccatum est essentialiter voluntarium; ergo quod nullo modo voluntarium est, nullatenus peccatum est.

Hinc qui occidit alterum in ebrietate inculpabili, non est reus homicidii, nec tenetur ad restitutionem; quia occisio illa non est voluntaria neque in se, cum desit usus rationis: neque in causa, nempe in ebrietate, cum hæc non fuerit ullatenus volita nec culpabilis. Secus, si ebrietas fuit culpabilis, & hunc casum prævidit vel previdere potuit: nam tunc occisio est voluntaria in causa, ideoque imputabilis ad culpam & damnum.

Resp. 2. Qui facit actum esse licitum, sed periculosum, omnia diligentia debita ad vitandum mortem alterius, reus est homicidii, & tenetur ad restitutionem, quamvis alium præter intentionem occidat. Quia homicidium est et voluntarium in causa, nempe in omissione diligentie debite, sed in gravi negligentia præcedenti occisionem, ut docet S. Th. 2. 2. q. 74. art. 8. ergo est et imputabile.

Resp. 3. Qui facit actum illicitum periculosum, si alterum occidat, licet præter intentionem, reus est homicidii, & tenetur ad restitutionem, quantumcumque aliunde diligentiam adhiberit ad vitandum occisionem alterius. Quia occisio est et voluntaria in causa, nempe in omissione debite cautionis ad non occidendam: hoc enim debet occisore actum illicitum, ex quo celebrat sequi posse alterius occisionem; & occisus habebat jus ne fieret actus illicitus, sibi periculosus. Ita S. Th. 2. 2. q. 64. art. 8. ibi, Contingit id, quod non est actus & per se voluntum vel per se intantum, esse per accidens voluntum vel intantum, secundum quod causa per accidens dicitur removere prohiberi: Unde illi qui non removere ea, ex quibus sequitur homicidium, si debeat removere, erit quodammodo homicidium voluntarium. Hoc autem contingit dupliciter. Uno modo, quando dans operam rebus illicitis, quas vitare debeat, homicidium incurrit. Alio modo, quando datus adhibet debitam sollicitudinem. Ex ideo secundum jura, si aliquis det operam rebus illicitis, diligentiam adhibere

adhibens, & ex hoc homicidium sequatur, non incurrit homicidii reatum. Si vero de operam rei illicita, vel etiam dei operam rei licite, non adhibent diligentiam debitam, non evadit reatum, si ex eius opera morti hominis sequatur.

Hinc peccant mortaliter parentes, qui infantes valde teneros in lecto secum collocant, etiam si mors non sequatur. Nam hoc est valde periculofum, etiam quavis cautione aliunde adhibita; sepe enim res ipsa suffocantur, non obstante tali cautione, ut experientia constat. Ideoque hoc est semper illicitum, cum sic collocando se exponant periculo illos perimendi. Quare, can. *Confessio*, 2. q. 5. *Stephanus*. Vi. ait: *Monachi sunt & presbiteri parentes, ne tam tenellos secum in uno lecto collocent, ne negligentia qualibet preveniente suffocentur, vel operantur, unde ipsi homicidii rei inveniuntur.*

Resp. 4. Omittens aliquid, ad quod ex iustitia obligatur, si ex eius omissione periculosa sequatur mors alterius, quamvis poterit ejus intentionem peccat peccato homicidii, & tenetur ad restitutionem. Quia homicidium est ei voluntarium in causa, nempe in omissione diligentie debite ex iustitia: ergo merito ei imputatur.

Hinc medicus reus est homicidii mortalis, & tenetur ad restitutionem, si aeger moriatur propter ejus imperitiam vel negligentiam: quia scilicet non fecit id, quod petiti & diligentes medici facere solent in simili casu. Nec excusatur ob ignorantiam; nam tenetur scire, vel se non immiscere aliis curandis cum eorum periculo, ex c. *ut. de injur.* Idem dicitur de advocato, ex cuius imperitia vel negligentia clienti innocens morte damnatur, & de principe non expellente, cum potest, latrones, qui occidunt, vel spoliant viatores &c.

Resp. 5. Omittens aliquid, ad quod ex caritate tantum obligatur, si alter ex tali omissione moriatur, peccat mortaliter, & reus est mortis alterius; nam hoc est ei sufficienter voluntaria in causa, nempe in omissione, juxta illud: *Si non parvisi, occidisti*. Non tenetur tamen ad restitutionem, quia non peccat contra iustitiam commutativam, & licet homicidium late, non stricte dictum, quatenus mors illa non sequitur ex omissione contra iustitiam.

Nota. Quae hic dicta sunt de homicidio, ea sunt applicanda mutilationi, & aliis peccatis ex damnis, quae ex alterius actu sequuntur. Nam haec imputantur, si sequantur ex actu periculoso illicito: vel etiam licito, sed non adhibita diligentia debita ad ea praevenienda. Vide dicta, q. 10. c. 2.

Quaest. XIII. An duellum est aliquando licitum?

Nota. Duellum proprie est duorum, vel paucorum certamen, in certo loco & tempore designato, cum vite vel mutilationis periculo, ex mutuo consensu iuxta auctoritatem privatam. Dico, *privata*: nam pugna paucorum, quae auctoritate principis in bello iusto cum hoste suscipitur ob bonum commune, non est stricte duellum, & juxta multos potest quandoque esse licita, ut 1. Si suscipiatur ad iustum bellum conficiendum, quia paucorum pugna non est minus licita quam pugna generalis: immo potius est eligibilis, in quantum paucorum sanguine finitur bel-

lum, vitanturque carnes, & damna majora; modo tamen per hoc non redigatur victoria ad statum magis dubium, quam per pugnam generalem: aliqui principes peccat contra iustitiam in subditos, sicut victoriae fere certam commutatio cum incerto eventu duelli. 2. Si tempore bellicum videtur necessaria ad debilitandos hostium animos, & suorum exigendos, & ad victoriam facilius consequendam &c. Nam sicut in bello iusto ob bonum commune auctoritate Principis licita est pugna inter multos, ita & inter paucos. Sicut David auctoritate Saulis pugnavit cum Goliath.

Illicita tamen est pugna inter duos vel paucos milites, est cum consensu principum, ad delectationem quandam, vel vanam ostentationem, aut privatam illorum vindictam. Quia principes non habent dominium vite suorum subditorum, sed solum conventionem usum ad bonum commune; unde non possunt eam exponere ob finem vanum, nec necessarium bono communi.

Resp. Duellum, quod fit auctoritate privata, semper est mortale & intrinsece malum, nec unquam licet illud offerre vel acceptare. Ita omnes. Quia 1. Lex solus habet dominium vite hominis; ergo non licet eam destruere nec illius destruende periculo se exponere sine auctoritate Dei, qui hanc non dedit privati, nisi ad necessarium usum propriae defensionem: nam destructio rei propria auctoritate facta, actus est domini in illam. Praeterea occidere alterum non est modus satisfaciendi, sed est mera vindicta; nam est ei nocere, absque eo quod nobis aliquid emolumenti eveniat. Ergo duellum omne graviter repugnat iure naturali divino. Quare Conc. Trid. sess. 25. cap. 19. ait: *Desperabilem duellorum usum fabricante diabolo introductum esse, ut crucina corporum morte animarum etiam pernicium lucraretur.* 2. Graviter etiam prohibetur iure, tum ecclesiastico, c. 1. *de Torment.*, ex Conc. Later. & c. *de purgatorio vulgari*, & a Concil. Trid. cap. cit. cum civili, nempe principum editis. Quare duellum quodlibet etiam privatim repugnat omni iuri, atque etiam specialiter caritati propriae & proximi, cum duellianum vita & salus aeterna morali periculo exponatur (1).

Adde quod si duellum fiat vel ad indagandam veritatem, aut ad iustitiam ac innocentiam probandam, tunc crudelitatis additur superfluitas: nam hoc medium fallax est, & improporcionatum, cum innocens possit perinde occidi ac reus. Vel ob inimicitias, & ad injuriam vindicandam; nam vindicta nunquam licita est privata auctoritate, immo nec publica cum equali periculo injuriam passi.

Dico. Duellum necessarium est ad vitandum ignominiam, seu ignaviae notam, quae contrahitur si duellum non acceptetur, vel injuria accepta non vindicetur.

Resp. Haec est falsa ignominia. Nam apud Deum & homines vere sapientes ac probos, in quorum existimatione vera fama consistit, nullam incurrit ignominiam, sed magnam gloriam acquirunt, qui ut divinis humanisque legibus duellum veritatis parat, duellum injuria affectus non offert, nec provocatus acceptat. Neque enim dedecus est, sed ingens

(1) Vid. N. 17. 24. Item Thefes 5. a Bened. XIV. proscriptas, quas legere est in calce hujus Theologiae.

tas heredes ac gloriis, virtutem, & praesertim caritatem ac fortitudinem, seipsum ac iram vincendo, & exercendo. Christi mansuetudinem ac patientiam imitari, quippe *Gloria magna est sequi Dominum*. Ecl. 12. Nam Dei preceptum, & virtus est sola regula veri honoris. Nec vir sapiens falsis improborum hominum iudicis, sed ipsa ratione, & in se divina quae debet.

Praeterea quocumque sit illa apprehensio ignominia, quae ex loco per se periculo mundanorum hominum iudicio sequitur, est prorsus contemnenda, ne amittatur gloria caelestis ac felicitas aeterna, & contrahatur ignominia aeterna ac summa infelicitas. Neque animi ad ignominiam, quocumque ille sit, vitandum licet vitam alterius ac propriam periculo committere, contra legem divinam veritatem vitae propriae, & alicuius destructionem, & proinde eius periculum: nam solus Deus est dominus vitae hominum, & vita est superioris ordinis quam honor & fama. Hinc Alex. VII. damnavit hanc propositionem. *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.*

Porro non licet provocato hora condita ad locum certaminis se conferre, etiam non animo duellandi, sed se defendendi contra provocantem, si ab ipso oppugnetur. Quia in hircircumstantiis est directe se exponere periculo vitam alienam defendendi, vel propriam amittendi, & alteri occasionem proximam aggrediendi praetere. Immo moraliter ac in estimatione prudenti, & aequivalente est duellum acceptare.

Nec dicitur acceptationem duelli esse defensionem. Nam defensio solum habet locum, dum ab actuali aggressore vis vi repellitur cum debita moderatione. Praeterea ipsa acceptatio est etiam aggressio, nam qui acceptat, vult aggressi adversarium, & ipsum invadit.

Quaest. XIV. Quenam sunt genera duelli?

Resp. Conc. Trid. sess. 25. cap. 19. ipso facto communicat, 1. Principes ac dominos temporales, qui in suis terribus locum aliquem ad eusmodi pugnam concesserint. 2. Suasores & spectatores duelli. 3. Ipsos pugnantes, & qui eorum patrum vocantur, cum proscriptio bonorum, perpetua infamia, & penis homicidarum, & si in conflictu decesserint, privatione ecclesiasticae sepulturae. Greg. XIII. Conf. 21. & Clemens VIII. Const. *Illiusvices*, penas illas extendendunt ad fallax privatam, seu non sollemnia, hoc est, in loco non tuto, nec publice commissa, & absque patris iustitiae; immo ad provocantem & acceptantem, etiam si pugnam ob aliquod impedimentum non commiserint, si ad locum accesserint pugnaturo, & per eos non fuerit quo minus pugnant. Item Clemens VIII. hanc excommunicationem Pape reservavit, & hanc cum aliis penis supradictis extendit etiam ad suadentes, vel provocantes, ac spectatores, ad scribentes, mittentes ac divulgantes chartulas provocatorias, eorumque fautores & complices, ad eos qui ad duellum arma, equos, comenates, vel consilium & auxilium praebuerint, vel praebere curaverint quocumque modo, etiam si pugna non fuerit secuta, atque etiam ad eos, qui pacificantur de dirimendo certamine, cum primam alteruter vulneratus fuerit, seu sanguinem eluderit, aut certus ictum non eius urinque illatus fuerit. *Chyerna* 1. Duellum est, hae constitutiones, &

quoniam in Gallia promulgata non fuit, tamen ad usum receptas, eo quod committentes duella particularia puniantur excommunicatione & privatione sepulturae ecclesiasticae. Alii dicunt Episcopos Galliae specialiter excommunicatione sibi reservaram duello annulle. Certe contra multorum Archiepiscoporum & Episcoporum Parisiensi anno 1654. congregatum, & excommunicationem ipso facto tulit, & Episcopo reservavit contra duellum privatum inventas, contra provocantes, voces vel chartas provocatorias ferentes, & alios ac acceptantes, quavis pugna non fit secuta; modo per eos non fuerit quominus pugnantem. Natalis Alexander. In sua Theologia dogmatica & rursus, l. v. sic ait: *Constitutio in Gallia invaluit, ut duelli crimen & provocatio ipsa ad duellum, singulariter crimine non secuto, sint casus solae Episcopis reservati.*

2. Nominis spectatorum juxta multos non intelligitur casus, & obiter aspicientes duellum, qui illas sortito transibant, sed qui illud spectant ex composito, ut fert Bulla Gregorii, & de industria, ut Clemens loquitur.

3. Licet quavis pugna cum vite periculo voluntarie suscepta privata auctoritate, sit jure naturali illicita, cum nunquam liceat privatim vitam hominis destruere, vel illius destruende periculo se exponere ad vindicandam quamlibet injuriam; tamen ad contrahendam excommunicationem illam, juxta multos requiritur pugna ex pacto invicem inito, uno scilicet indicente, & altero acceptante, cum designatione loci ac temporis. Quia Gregorius expressit dicit, *Ex consilio, statuto tempore, & in loco certo*, & Clemens, *Ex composito*; unde si duo subitio in iram vel aliam veri gladii extraxerunt, & ibi pugnent, quomvis peccent mortaliter, tamen hae excommunicationes non contrahunt, quia hae pugna non est ex consilio, seu ex composito, sive pacto pugnandi, sed est ipsam rixa.

4. Qui moritur in conflictu, privatim sepulturae seorsum. Si tamen duellum non fuerit notorium, Barboza monet, tunc Parochum debere rem ad Ordinarium deferre: quia solent peccata solum publicis criminibus, & auctoritate publica sunt iudicanda.

5. Secundum multos, qui alterum in duello utique voluntario occidit, non tenetur ipsi nec eius heredes ad restitutionem: quia, inquit, occisus in pugnam lethalem consentendo, consentit sponte in mortem consentire, adeoque in damnata mortem consentientia, & concedere alteri facultatem contra se agendi, quod potest. Item provocatus si provocantem occidat, nil tenetur restituere, quia provocans invitavit illum ad sui occisionem, nil forte superior sit, & sic implicite consentit in omnia damnata inde secuta: scilicet autem & sponte consentient non fit injuria. Nihilominus videtur restituere damnata credituribus inde obvenientia, & alere uxorem ac liberos, si indigent, & occisus eos alebat ex suo quibus, nam hic non potest valde condonare suum alienum. Consistat autem provocantem teneat ad restitutionem, si provocatus occidatur, & involuntarie pugnat, & solum ad vim repellendam, quia provocans est tunc aggressor injustus, nec aggressor iniustus sponte condonatur restituendo. Porro provocatus, qui voluntarie & ex consilio descendit in pugnam, censetur, & est aggressor: nam nul-

Chyerna 1. Duallium est, hae constitutiones, & Antioch. Theol. Mar. T. II. P. 1.

Iam vim patitur, & revera provocantem etiam ag- greditur, nec pure se defendit.

Quaest. XV. Quid tenetur homicida, vel mu- tilator restituere?

Resp. 1. Ex communi sententia, laeser tenetur sol- vere integras expensas factas in curationem laesi, & compensare omne lucrum cessans, & omnia damna realia ex homicidio, mutilatione, vel lesione secu- ta, l. ult. de his qui offendi. Quia iniusta sua actione fuit causae efficax talium damnorum & cessantis lucri; sed qui est causa damni per injuriam, te- netur ad restitutionem, cap. ult. de injor. Omnia autem damna realia, & lucrum cessans restitui de- bent haereditibus occisi, quia ex eius morte haec damna passi sunt. Quia haeredes hoc ipso quod sunt haeredes, succedunt in omnia jura realia defuncti; l. 1. §. de acquir. vel amitt. haer.

Hinc si laeser quantum ex officio, industria, la- bore, vel artificio aliquo faciebat, tenetur laeser restituere haereditibus, non quidem quantum laeser lucraturus erat, (cum hoc sit incertum, & variis modis impediti possit) sed quantum iudicio pruden- tis aestimatio enim lucri cessantis facienda est inspectis hominis occisi vel laesi valetudine, robo- re, aetate, perita, artificio, statu, modo vivendi & lucrandi, deductis quidem impensis, & his quae consumpserit; nam quae consumpturus erat non possunt numerari in lucris ad haeredes pervenientibus. Occisor autem solum tenetur restituere valore operum & industriae, quantum ex illis ob- venturum erat haereditibus emolumentum.

Sed ex communi sententia deduci non debet aesi- matio laboris. Tum quia labor fuit iniuste impedi- tus: tum quia plerique libentius laborem impendunt ad lucrum, quam otiantur: & aliqui plerumque nihil restituendum est, cum saepe lucrum non superet aestimationem laboris.

Item occisor tenetur aliquid, arbitrio prudentum, restituere animae occisi: si non consistet decessisse in statu peccati, & praesumatur pro peccatis suis esse satisfactorius, si diutius vixisset. Nam ex hac parte damnum spirituale per injuriam illatum est, cum privando facultate praestandi has satisfactio- nes; quod proinde rescitari debet per elemo- sinas, Missas, preces &c. juxta aestimationem verisimilitudinis satisfactorum, quas tulisset se vel per alios sibi compararet, si non fuisset occisus. Ita S. Antonin. ex Soto, Delugo, Navar. & alii.

Nota. Si homicida vel alius damnificator moriatur antequam restituat, tenetur haeredes ex eius bonis restituere, quantum infertentur. Quia haeredes succedunt in omnes obligationes reales defuncti, sicut in omnia ejus bona & jura, quamvis jus civile necet haereditibus occisi actionem de damno in foro externo in haeredes occisus, nisi ante mortem ejus lis contestata fuerit; sed non liberat eos in foro conscientiae, nihil enim facit ad obligationem eorum Deo, quod lis ante contestata, vel non con- testata fuerit. Immo ex communi sententia ad restituendum tenetur haeredes, etiam si laeser, morte vel alia pena multatus sit. Quia damna privati non rescantur pro hac publica punitione; quae in vindictam publicam & terrorem aliorum irrogatur, & quae est tantum compensatio injuriae Reip. illatae: lex autem divina naturalis obligat ad rescituen-

dam omne damnum iniuste illatum, & cum quia duobus diversis res debet, non satisfacit utrique de- bito, solvendo uni, & non solvendo alteri quod debet. Nisi tamen haeredes occisi contenti sint po- na talionis, ut plerumque solent, si sint nobiles ac divites: nam restitutionem remittere possunt.

Resp. 2. Ordinarie laeser, nil tenetur restituere pro impetis lumeris. Nam cum aliquando faciente lu- rant, nil damni ex hac parte illatum est, nisi forte propter accelerationem; sed quod citius ille impensis fieri debuerit, ex quibus adhuc aliquid lucri fieri potuisset, vel nisi funus factum sit in alieno loco, ubi maiores sumptus quam domi fieri debuerunt; nam omne lucrum cessans & damnum emergens compensari debet.

Quaest. XVI. An occisor, vel mutilator tenetur restituere non solum uxori & liberis, sed etiam aliis, & creditoribus?

Resp. 1. Si occisus vel mutilatus aiebat uxorem & liberos, vel parentes ex quaestu quem faciebat, laeser tenetur eos alere. Est communi sententia - Quia tantumdam damni illis iniuste intulit, per occisionem iniustam impediendo, ne alerentur ab hoc homine indeterminate, nempe marito, patre, vel filio. Immo ad id tenetur, etiam si lucrum omnia, quantum potest, occisori remiserit, quia haec obligatio oritur ex injuria talibus illata, quae non potest valde cedere juri, quod habet uxori ut a marito, liberi ut a parentibus, parentes ut a filiis alantur, cum hoc jus fundetur in specialissima conjunctione, & speciali debito ad invicem. Delugo, & alii.

Dixi, ex quaestu. Nam si aiebat ex bonis quae extant, & sufficient ad eos alendos, occisor non tenetur eos alere, sed solum alia omnia compensare.

Resp. 2. Occisor tenetur alere eos, quos occisus determinate aiebat ex liberalitate, si probabilius in posterum aliturus erat, & quando erat aliturus, sive tenetur illis restituere secundum aestimationem ipsi, quam habebant de alimentis ex liberalitate occisi percipiendis. Ita S. Bernard. Vasa. Turrian. Azor, dicens esse communem, & alii multi contra multos. Quia ipsis fuit causa iniusta talis damni, & fecit injuriam, violando jus quod habebant, ne via iniusta impedirentur ab alimentis accipiendis a tali homine. Quilibet enim jus rigoratum habet, ne per mutilationem vero quanti minoris inde aestiman- tur. Ergo sicut qui per vim in alium illatum cum ex quocumque motivo impedit, ne tibi donet aliquid, tenetur tibi restituere: ita &c. Et vero ad hoc ex- terior, quae est contra justitiam, si fiat ex odio, & animo nocendi, est etiam contra justitiam, si fiat ex alio motivo, cum fit per se iniusta.

Resp. 3. Occisor tenetur restituere creditoribus occisi quantum occisus probabilius iudicio prudentum iudicaturus erat, si bona ejus extantia non sufficient ad debita omnia solvenda. haemmer. Quia occisor per illam iniustam occisionem causa fuit, ut isti creditores damnum passi fuerint, & fecit eis injuriam violando jus quod habebant, ne adimeretur debitori facultas iis solvendi, & ne impedirentur sine iusta causa a receptione debitorum.

Id tamen quod creditoribus restituatur, detrahendum erit ex iis, quae haereditibus sunt restituenda; cum tanto minus ex bonis occisi post mortem ejus natura- lem accepissent. Quod si haereditibus omne lucrum cessans & damnum emergens restituerit, nihil debet

CAPUT III.

creditoribus; quia hi debent petere solutionem ab haereditibus.

Idem die de mutilatore ob eamdem rationem.

Nota. Cum laeser antequam moveretur, dixit se remittere injuriam ac mortem occisori, id intelligi debet quod odium ac rancorem, ut lege caritatis tenetur, vel etiam quoad actionem ad poenam, non autem quoad restitutionem damnorum realium inde secutorum, nisi hoc clare exprimat. Nam remissio restitutionis non est necessario connexa cum depo- sitione odii & remissione poenae, nec ad eam obliga- tur laeser, immo etiam si haec damna expresse remit- tatur, non videtur valida esse remissio respectu credi- torum, & uxoris ac liberorum quoad alimenta, quae tenebatur sibi praebere, nisi bona restituta ad eos alien- dos sufficient; quia non potest cedere jus aliorum.

Quaest. XVII. An debet aliquid restitui provi- ta, membris, cicatrice hominis liberi?

Resp. Certum est, 1. Cum per iniustam occisionem vel mutilationem illata sit injuria non solum realis, sed etiam personalis, quae est vera offensa ac contemptus personae, tenetur laeser ad satisfac- tionem pro ea, per significationem doloris, petiti- onem veniae, aliaque submissionis signa apta ad placandum laesum, si adhuc vivat: nam omnis injuria tolli ac rescitari debet ex justitia quantum potest. Quod si conditio laedentis haec non patia- tur, & laesio placari possit per satisfactionem pecuniariam, ad hanc tenetur laeser, saltem ut quoddam est submissionis ac doloris signum, & animi placandi medium. Quemadmodum si per pecuniam possit vitam vel membrum restituere, te- netur ex justitia eam in hunc finem suppeditare. 2. Laedentem tenent in conscientia solvere multam pecuniariam a iudice impositam in poenam: nam iudex habet jus puniendi injurias, & sententia ius- ta obligat. Si vero deo eamdem sententiam cognoverit, & dubitetur uter sit pater, uterque tenetur aequaliter hoc onus sustinere; cum aequale sit de utroque dubium, & uterque certo posterit actionem per se generativam. Ita communiter. Quod si hospitali exposita fuit proles, debent parentes et restituere impensas, & cum hospitali solum fundatum est pro pauperibus gratis alendis, non pro aliis, nisi sumptu suo. Est communi sententia.

Resp. 2. Qui vi, minis, aut fraude, vel falsis perjuramentis viriavit virginem abique promissione matrimonii, tenetur compensare omnia damna vir- gini, & ejus parentibus inde-obventura. Quia est illorum causa per injuriam; ergo tenetur eam rescicare pecunia, vel eam ducere, si aliter rescicare nequeat. Invidiam & seductam concupiscentiam, injungendum est sibi, quod satisfaciatur ad arbitrium boni viri, vel cum ea componat. Et si promississet eam ducere in uxorem, ut copulam ad ea extor- queret, servet promissum; & hoc, nisi nimis di- stans esset eorum conditio, puta mulier plebeja, vir nobilis & potens, ait S. Antonin. loc. cit. In foro externo inter in poenam obligabitur ad eam dorandam aut ducendam, quamvis nuptias non promississet, ex c. 1. de adulter.

Quod si puella ejusque parentibus nulla obven- rint damna, quia res manit occulta, & ipsa aequae commodis potita est nuptiis, suppletur juxta multos non

Quaest. XVIII. An tenetur ad restitutionem, qui putans occidere Petrum, occidit Paulum, quem invincibiliter putabat esse Petrum?

Resp. (Vid. N. 93. 94.) Affirm. ex l. 18. §. de in- jur. Quia revera voluit iniuste occidere hunc hominem individuum, qui est reipia Petrus, quamvis putarit esse Paulum. Sive quia voluit iniuste occidere hominem, & reipia iniuste occidit hunc qui est Paulus. Ita Rebellus, & alii. Unde non minus tenetur ad restitutionem quam tenebatur, si incidisset domum Tuii, putans eam esse Caii.

(*) Servi ex jure Civili, & Gentium. 1

De injuriis in corpus proximi per stuprum & adul- terium, & de necessaria restitutione

Quaest. I. Ad quid tenetur corruptor virginis? Ex communi sententia, qui virgi- nem sponte consecret, & abspuella vi, fraude, dolo, impunitate precum, & promissione matrimonii vitaviat, ad nihil ei tenetur: quia sciens & sponte consentiens non sit injuria, ex reg. jur. 27. in 6.

Sed tenetur ad aliquam satisfactionem honorariam erga parentes puella adhuc sub patria potestate existens, per signa doloris, submissionis, petiti- onem veniae &c. si crimen resciat. Ita Caser. Navar. Valentin. Rebell. & alii, cum S. Antonin. 1. part. tit. 3. c. 6. ubi ait: In foro conscientiae, si deso- rat eam voluntariam, non tenetur ei. Patri autem tenetur, quia injuriatus est. Unde ei in ali- qua satisfaciatur, vel saltem eum placet. Nam vir- lavit jus custoditiae, quod habet circa illam partem: pater enim habet jus custodiendi & tamen inter- tatem corporis sine virginis. Item talis familia n dedecoravit. Quod si ideo parentes majore a pos- sidentem debeat conferre furtum hoc damnum res- saricere, cum sequatur ex injuria a se parentibus illata, scque ipse sit causa illius injuria. Ita Azor, Navar. Valentin. & alii multi.

Potro tenetur mulier alere prolem a partu usque ad tertium annum. Ad anno tertio deinceps ipse corruptor, donec proles possit sibi providere: immo ab ipso partu, si mater non possit, vel ipse ad id se obligarit. Si vero deo eamdem sententiam cognoverit, & dubitetur uter sit pater, uterque tenetur aequaliter hoc onus sustinere; cum aequale sit de utroque dubium, & uterque certo posterit actionem per se generativam. Ita communiter. Quod si hospitali exposita fuit proles, debent parentes et restituere impensas, & cum hospitali solum fundatum est pro pauperibus gratis alendis, non pro aliis, nisi sumptu suo. Est communi sententia.

Resp. 2. Qui vi, minis, aut fraude, vel falsis perjuramentis viriavit virginem abique promissione matrimonii, tenetur compensare omnia damna vir- gini, & ejus parentibus inde-obventura. Quia est illorum causa per injuriam; ergo tenetur eam rescicare pecunia, vel eam ducere, si aliter rescicare nequeat. Invidiam & seductam concupiscentiam, injungendum est sibi, quod satisfaciatur ad arbitrium boni viri, vel cum ea componat. Et si promississet eam ducere in uxorem, ut copulam ad ea extor- queret, servet promissum; & hoc, nisi nimis di- stans esset eorum conditio, puta mulier plebeja, vir nobilis & potens, ait S. Antonin. loc. cit. In foro externo inter in poenam obligabitur ad eam dorandam aut ducendam, quamvis nuptias non promississet, ex c. 1. de adulter.

Quod si puella ejusque parentibus nulla obven- rint damna, quia res manit occulta, & ipsa aequae commodis potita est nuptiis, suppletur juxta multos non

non tenetur, nisi ad satisfactionem honorariam, puta pensionem venis &c. Quia nihil debetur pro sola deforatione pudicitie, cum sit irreparabilis, & pretio non estimabilis, neque pro alio damno inde secuto, cum nullam reipso secutum sit.

Non pariter tamen probabilis docent, pro solo damno virginitatis iniuste violata fieri debere compensationem pecuniariam, vel aliam arbitrio boni viri. Quia nempe damnum irreparabile in bono superioris ordinis compensandum est per bona inferioris ordinis. Vide dista p. 2. hujus tract. c. 6. qu. 4. Quod si jam nupta damnum aliquod patitur, quia res v. gr. innotuit marito &c. certum est supradictum teneri hanc damna refarcire, cum ex eius injuria sequantur.

Nota. Metus reverentialis conjunctus cum metu mali injurie inferendi, sufficit ut supradictum teneatur ad restitutionem, si nempe puella, vel alia mulier, ob auctoritatem sollicitantis, & ex reverentia erga eum, & metu patendi aliquod malum iniustum, non audeat resistere. Nam quavis talis metus non excuset a culpa, facit tamen ut consensus non sit omnino voluntarius, seu ut sit mixtus involuntario, nec sufficit ad valorem donationis simili meto extoræ; ergo retinet rationem injurie, ac proinde damnum legens esse iniustum, & parit obligationem restituendi. Secus de muneribus, & blanditiis, que non minuant, sed potius augent voluntarium; item de precibus que non injiciant metum mali iniuste postea inferendi, nec continent vexationem iniustam. *Deluso.*

Resp. 3. Qui promissionem matrimonii mulierem corruptit, is tenetur eam ducere, si vere, si sit licite promiserit. *Est communis sententia.* Nam si vere ex animo promiserit, tenetur eam ducere: quia hęc promissio fuit verus contractus onerosus sub conditione, que fuit impleta ab una parte: ergo altera tenetur illam ex parte sua complere, cum id licite prestatre possit.

Quod si matrimonium licite promiserit, ex communi sententia tenetur adhuc illud inire. Quia qui exiit aliquid ab alio per fidam promissionem, iniuste decipit, & facti injuriam, violando jus, quod quisque habet, ne per deceptionem aliquid ab eo exquiratur, ac proinde deceptor tenetur deceptionem iniustam ac injuriam tollere, etiam si verum contentum, & argue illo mediante veram promissionem facere, & factam prestatre. Et alioqui infinitis fraudibus commercia humana patenter, & in illis esset iniquitas. Præterea nemini sua fides patrocini debet, ut momentanea legitur non sufficit, mulierem licet corruptam dote, vel pecunia dammam refarcire, si ipsa non consentit: nam ipsa non consentit in copulam, nisi ut seductori nubere. Nec hinc licet religionem ingredi, quia non potest nisi matrimonio injuriam refarcire, ad quod ex iustitia tenetur. Idem dicit si animo facto cum ea per verba de present contracti, eo tantum fine, ut ea potiturus, ut docet S. Th. in 4. dist. 28. art. 1. ad 4. Quamvis enim matrimonium tunc sit nullum, tamen manet obligatio eam ducendi, si ipsa velit, ratione sollicit injurie refarcienda; nec factis est pecuniarum dare, cum in propria specie lassisset postea; nam non potest creditor invito unum solvi pro alio quod debetur, l. 2. de rebus creditis. Quia habet jus ad id quod sibi debetur.

Excipiuntur aliqui casus, in quibus supradictum non tenetur corruptam ducere, etiam si id vere promiserit; sed tunc tenetur solum aliter, v. gr. pecunia, dammam inde secutum compensare. 1. Si illa finxit se virginem, nobilem, divitem, cum non esset; quia iniuste decipit, & in injuria datur compensatio et immo idem docent multi, si ipse non ab ipsa deceptus falso putavit esse virginem: quia hęc est sufficiens causa dissolvendi sponsalia; ideoque recedendi a promissione, modo damnum aliter refarcitur. 2. Si puella noluit ei nubere, vel parentes noluerunt eam tradere. 3. Si inde prudenter timentur gravia mala, ut infelices exitus, graves discordias inter familias, grave scandalum &c. Nam tunc mulier non est rationabiliter iniurata, modo damnum aliunde refarcitur. 4. Si aliquid impedimentum legitimam intervenit, ut si sacros ordines suscepisset, quavis illi iure. 5. Si femina desolata postea cum alio fuerit nupta: quia promittenti facti injuriam, & iustam delicti causam recedendi a promissione. Idem censet Sanchez, quoties speraverit mutatio, seu causa gravis, sufficiens ad sponsalia dissolvenda. 6. Si facta fuerit promissio, & hanc satisfactionem femina potuerit deprehendere ex verborum ambiguitate, aut alliconsequutiis claris, vel ex magna disparitate conditionis sibi nota, ut si seductor sit nobilis, vel opulentus, & ipsa plebeia, & pauper. Ita S. Th. in 4. dist. 28. art. 2. ubi ait, non tenetur ducere, si sit multa melioris conditionis, aut aliquid signum evidens fraudis fuerit; tunc enim puella scipiam statim decipit, & sibi deceptionem imputare debet. Damnum inde secutum refarcitur dote, ut ipsa alteri equalis nubat, vel si nubere nolit, reponeat in statu honesto, ubi decerneret vivere possit: quia promissio illa involuntarium aliquid efficit; nam puella si certo fraudem novisset, non consentiret, & sic injuriam aliquam passa est.

Quod si mulier disparitatem illam in nobilitate, divitiis &c. ignoravit, & alter nuptias sicte promiserit, iuxta multos non tenetur eam ducere, sed solum pecunia satisfacere arbitrio prudentum, ut possit sequi honeste ac commode alteri nubere, ac si corrupta non fuisset, ut indicat S. Thom. loc. cit. Quia seductor ratione iniuste deceptiois solium tenetur ad restituendum, quantum femina intererat, postea consentium illam, quem apprehendebat, & quem volebat pro sui corporis pretio; nam per hoc tollitur deceptio iniusta mulieris, & reponitur equalitas. Ipsa autem non apprehendebat nec petebat consentium tantu valoris, sed minoris: quia non cognoscebat conditionem ac dignitatem promittentis. Quam proinde consentium non potest deceptor restituere, nisi reddat simul multo plus quam femina petiit, & quam ipse debebat. Quare deceptor tunc solium tenetur reddere in equivalenti, tantum pecunie dandam, quantum sufficere ut nubat viro equalis conditionis, nisi tamen iurasset eam ducturam, nec dispensationem obtinisset, sed vi iuramentum, & reverentia Deo debite.

Porro vir superioris conditionis, qui vere nuptias promittit, ad eas tenetur, nisi grave scandalum inde merito timentur. Sanchez, Acor, Deluso, Lessius, & alii. Quia tunc iuri suo cessit, & ratione promissionis vere, & accepti debitus est excipitur, ad quera reddendum voluit se obligare. De vero si habet illa.

salia inter inæquales valent, & obligant: ergo multo magis erant validæ, quando in compensationem femina sui corporis aliam concessit. Quare si illam ducit, tenetur compensare, quantum femina intererat, habere ipsam in virum, cum tantum demum est iniuste intererat: mulier enim per dispensationem sui factam sub onere a se impleto, acquirit jus ad rem promissam, tanquam ad aliquid sibi debitum ex iustitia.

Quod si mulier corrupta nolit nubere seductori volenti compensationem complere, is iuxta multos non tenetur eam dotare, sicut equalis conditionis, ex re quod, ut in 6. imputari non debet ei, per quem non fiet, si non faciat quod per eum fuerat faciendum: & ex hoc 66. ibid. Cum non fiat per eum ad quem perinet, quinminus consilio impletur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset.

Enim vero nuptias solium promittit, & mulier non habet iustam causam aliud exigendi loco illarum. Sed iuxta Panormit. tenetur eam dotare, si femina sit longe melioris conditionis, nec velit ei nubere: quia damnum & dedecus illatum non refarcitur talibus nuptiis, sed novum inferretur. Quod verum est, si damnum & dedecus familie inde referretur: nam mulieri non fuit iniuste illatum, si (ut suppono) sine vi & fraude, sed sola promissione matrimonii adducta consentit in copulam, sciens inæqualem conditionis.

Sed quis si sit, qui vera vel ficta promissione matrimonii seducti aut suptavit, nec potest satisficere nisi nubenda, habeat votum castitatis, aut religionis?

Resp. Si votum fecerit facti deforationem, ex communi sententia tenetur ducere: quia jam antea jus strictum femina acquisivit, & obligatio eam ducendi. Quare votum non potuit esse de non contrahendo hoc matrimonium, alioqui nullum esset, cum sit de re illicita; sicut invalidum est votum dandi pauperibus id quod jam alteri debitum est ex iustitia.

Si autem votum præciserit copulam, adhuc secundum communem, aut saltem communiorum sententiam, tenetur eam ducere, saltem post obtentam dispensationem voti, quam tenetur petere, si hoc votum ignoravit. Quia, executio voti non inveniunt matrimonium, iam facta est ei illicita respectu talis mulieris, cum fieri nequeat sine gravi eius injuria. Quia, inquit Delugo, obligatio voti provenit solum ex libera voluntate gratuita voverentis, qui sibi imponit talem obligationem. Non potest autem aliquis velle se obligari tali genere obligationis in præjudicium juris alieni, quia non potest ipse propria auctoritate alieno juri derogare. Unde votum involvit hanc conditionem tacitam: Si potero implere sine præjudicio juris alterius. Si quis voverit dare omnia bona sua pauperibus, si potest voverit injuriam in bonis alteri inferre, tenetur restituere per bona voti promissa pauperibus. Tunc potest & debet petere dispensationem voti, seu diligentem executionem ejus: quis enim tenetur adhibere media licita necessaria ad sumum iustitie exercendum. Si tamen femina convulserit votum, tunc corruptor non tenetur eam ducere, quia illa non bona fide contraxit, cum videret eam non posse licite nuptias promittere; nisi forte ipse ei persuaserit se facile obtenturam dispensationem, quo casu tenetur

eam sibi comparare.

Quid dicendum de seductore mulieris non virginis?

Resp. Patet ex dictis. Inque qui viduum honestam, vel mulierem ab alio corruptam, sed que passim virgo habebatur, promissione matrimonii etiam simulata seduxit, tenetur eam ducere, si ipsa velit. Nam hęc promissio facta est in modum contractus. De ut facias: cum mulier det sui corporis usum, ut ille promissa perficiat. Quod si hęc promissio, adhuc tenetur: quia tenetur tollere deceptionem & injuriam illatam. Si autem vi aut fraude sine tali promissione seduxit, tenetur antea sententiam judicis damna inde secuta compensare, cum sit iniusta illorum causa.

Quid, si non faciat quod per eum fuerat faciendum: & ex hoc 66. ibid. Cum non fiat per eum ad quem perinet, quinminus consilio impletur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset.

Quæst. II. Ad quid tenetur, qui sub promissione matrimonii consanguineam uxorem?

Si respondet Delugo: Si impedimentum sit tale, in quo Papa nunquam solet dispensare ut inter consanguineos in primo gradu transferri, vel certe in quo non solet dispensari, nisi ex gravissima causa, qualis tunc non datur; tunc promissio est invalida propter impossibilitatem rei promittite, ac proinde foret erit obligatio satisfaciendi & refarcendi damnum alio modo, si quod iniuste illatum est; quod non contingit quando femina non fuit decepta, nec vi aut metu coacta. Si vero impedimentum est tale, in quo dispensari solet ex causa, qualis tunc intervenit, & matrimonium promissum fuit sub conditione dispensationis; tunc promissio illa obligat ad procurandam dispensationem, quia totum id quod promittitur, licetum est & possibile, nempe procurare dispensationem; & ea obtenta matrimonium contrahere. Immo idem censet, etiam si promissio matrimonii facta fuerit sine illa conditione; modo uterque impedimentum noverit. Quia conditio dispensationis utpote necessaria subsistebatur: nam conditio, que de jure necessaria est ad valorem actus promissi, semper subsistebat in ipsa promissione: tacti autem & expressi eadem est vis. Porro qui tunc consanguineam per vim, metum aut fraudem absque promissione matrimonii corruptit, tenetur refarcire damna illata, & secuta; quia fuit iniusta causa illorum, copulam obtinendo per injuriam. Quod si aliter damnum refarcire non potest, nisi eam ducendo, tenetur sibi dispensationem procurare, ut eam ducat; nam qui tenetur ad damnum illatum refarcendum, tenetur adhibere media ad hoc necessaria. Ita Delugo.

Quæst. III. Ad quid tenetur adulter?

Resp. 1. Si parvus non sit secutus, adulter secundum multos tenetur solum ad satisfactionem honorariam mariti prestatam pro injuria ei illata: quia pro injuria ab omni damno separata non debetur ex iustitia, nisi satisfactio per hanc doloris & submissiois, ut peritio venis &c. Quæ tamen locum non habet cum injuria ignoratur, nisi satisfactio honoraria non sit nisi licentia sit injuria affectum, cum consistat in placatione animi iuste offensis. Unde non est exhibenda marito, nisi injuriam notis, & eam cupere patitur.

Resp. 2. Si proles ex adulterio nata sit, tenetur adulter prolem alere ab anno tertio & deinceps, donec sibi de alimentis provideri possit: a partu ad tertium annum inclusive ipsa mater, ex c. de convulsi. in p. in defectu mariti tenetur parer, & viduam.

Resp. 3. Adulter & adultera tenentur aequo primo & ex aequo compensare damna, quae obveniunt marito & legitimis haeredibus, ex sustentatione, haereditatis partitione, & legatis, donationibus proli spuriae factis a confanguineis patris putativi, vel matris in damnum legitimarum prolium, quibus allegarentur. *Est communis sententia.* Quia uterque est aequo principalis causa iniurta horum omnium damnorum: nam uterque possit actionem in iustam, ex qua sequitur generatio proli, ac deinde omne tale damnum. Et ad id tenentur singuli in solidum ex alterius defectu, ex cap. ult. de iniur. *Sic culpatus distans damnum, vel iniuria irrogata, inter seque his satisfacere se oportet.* Idque communis sententia, etiam ad alteri suppositionem non fuerit. Quia nihilominus est aequo prima causa horum damnorum ac adultera: nam cum generatio proli in muliere conjugata sit vera causa deceptionis ac suppositionis, & ad actionem generativam iniurte uterque aequo primo concurrerit, uterque est aequo prima causa damnorum inde eventurorum.

Necque relet, si alteruter alterum adulterium induxit sine vi & dolo: nam consilium ut consilium non est damni causa principalis respectu exsequenti. Uterque autem executioni mandavit causam damnorum, nempe adulterium. Si tamen alteruter vim aut metum gravem etiam reverentiam incussisset, hic tenetur de omni damno: nam esset solus causa principalis adulteri, & consequenter damnorum ex eo securorum. Alter vero tenetur solum in eis defectum, cum sit causa minus principalis, ut pote minus voluntaria, nec posuerit causam damni nisi per injuriam a priore sibi illaram compulsus.

Resp. 4. Si probabilis sit prolem ab adultero esse genitam, tenentur adulter & adultera compensare omnia damna; nam tunc non possunt prudenter negare esse suam, ideoque se obligari ad compensationem damnorum, & utramque prudenter judicare possunt.

Id quid dubium sit, utrum ab ipso adultero, an a maritis proles sit genita?

Resp. Tunc tenentur adulter & adultera restituere marito vel ejus haeredibus, pro ratione majoris vel minoris dubii, iudicio prudentium. *Ita Molin. Rebel. Laym. & alii.* Quia uterque est causa iniurta periculi pretio estimabilis, quod subit maritus prolem alienam tanquam propriam alendi. Iniquum est, ut in dubio damnum totum illius periculum subeat innocens; & causa talis periculi, quae possit actionem de de damnificationem, sit omnino libera.

Obj. 1. In dubio nemo ipsolanus est re sua, & melior est conditio possidentis.

Resp. Hoc axioma aequo, immo magis favet marito quam adultera. Nam illi est in possessione suorum bonorum, quibus in dubio non debet spoliari, & insuper ei certa facta est iniuria de se damni illata. Spoliaretur autem in dubio, si deberet bona sua impendere ad elendam prolem dubiam; nam quamdiu dubium est, an proles sit ab ipso, an ab adultero genita, dubium quoque est an ipse, an adulter tenentur illam aequo, necne enim tenentur maritus alere nisi suam prolem.

Obj. 2. Proles in dubio an sit legitima, debet praesumi legitima, nam ratione matrimonii est in possessione ius legitimatis, quae non debet privati ratione dubii.

Resp. Proles debet quidem tunc in foro externo praesumi legitima, & habet etiam in foro interno ius dividendi haereditatem cum legitimis. Sed quia in hoc dubio manet maritus periculum certitudinis subeundi, in quod adulteri cum iniurta concurrerunt, hi tenentur hanc injuriam prole estimabilem refarcire. Et praesumptio illa est solum in gratiam proli innocens.

Quaest. IV. Quomodo tenentur adultera damna compensare.

Resp. 1. Adultera tenetur, quantum fieri potest contra famae iacturam & vitae periculum, procurare, ne quid damni maritus & legitimis haeredes ratione proli spuriae patiantur. *Est communis sententia.* Quia si omnibus modis, quibus potest, non caretur damnum marito & haeredibus, is inferret injuriam, cum posuisset actionem iniustam damni illativam. Hinc si habet bona propria, tenetur ex illis damna compensare. Si non habet, tenetur rem familiarem diligentius administrare, de cultu corporis sui, & sumptibus solitis propriis de trahere quantum potest, spectata conditione status, valetudine &c. Item relinquere in morte solis legitemis tantum ex bonis, de quibus libere disponere potest, & secundum multos religiosum statum spurio suadere, si ad eum idoneus videatur.

Resp. 2. Si hisce modis plene potest damna compensare, non tenetur revelare crimen suum: nam tunc nullum damnum inde sequitur legitimis haeredibus. Si vero non potest, nec iudicat prudenter illud impeditum iri, si detegat crimen suum, tunc nec tenetur aperire, quia impudenter & frustra aperiret. Immo etiam iudicaret posse averti damna haeredibus per illam revelationem, non tenetur crimen occultum revelatione, cum periculo mortis vel gravis scandali, discordiarum, perpetui odii mariti, infamiae totius familiae, vel propriae, saltem publicae, si non sit suspecta, vel alterius mali gravioris, quam sit damnus haereditum. *Est communis sententia.* Prob. 1. ex c. 9. de penis. ubi Innocentius III. consultus de quadam muliere, quae partum sibi supposuerat, ne bona mariti ad alios devolverentur, esset ne absolvenda, cum crimen suo marito timeret detegere, respondit Pontifex: *Sicut mulieri quae ignorante marito de adulterio prolem suscepit, quamvis id viro suo tunc confiteri, non est poenitentiae deneganda: ita nec illi debet poenitentiae denegari. sed competens satisfactio per discretum Sacerdotem ei debet injungi.* Ergo non tenetur cum tali metu crimen detegere: si enim tenetur & nolle, non esset capax absolutionis. Quia tunc maritus, & haeredes non sunt rationabiliter iniuri: & tunc restitutio caecetur mortali impossibilis.

Si tamen nulli fecerit, sparium esse valde bonum ac prudentem, & sibi silem habiturum, & haereditatem cessuram, nec crimen ejus revelaturum, (quod vix & rarissime praesumendum est) tenentur et detegere. Quia infamia nocens apud unum aut alterum postponenda est gravissimo innocenti damno, cuius est causa iniurta: ut patet ex eo, quod iuxta communem sententiam licet grave peccatum alterius occultum aperire tercio, ad avertendum grave damnum ei ab illo altero impendens.

In praxi tamen ordinario non est obliganda adultera ad crimen suum aperiendum, sive marito, ob

gravia mala inde obventura, quae ordinari iniuriis; sive spurio, quia haec revelatio est ordinari inutilis ad avertendum damnum: nam filius, iuxta communem sententiam, non tenetur credere matri juranti cum esse spurium, nisi id probet certis argumentis, ut si tempore conceptionis, & ante & post ostendat maritum absentem fuisse &c. Nam qui nascitur in conjugio legitimo, censetur esse legitimus, nisi contrarium ostendatur.

Nota. Quae dixi de adultera & filio spurio, dicenda sunt de filio supposito, quem mulier supposuit ac finxit esse suum, ne haereditas ad alios transeat, nam injuria his facta est, quae eodem modo tolli, vel refarciri debet.

C A P U T I V.

De injuriis contra famam & bonorem per iudicium temerarium, detractionem, calumniam, & contumeliam: & de necessaria restitutione. De susurratione distans est tractatus de peccatis cap. 7. art. 6.

Quaest. I. Quale peccatum est iudicium temerarium, item suspicio ac dubitatio temeraria?

Nota. Dubitatio est suspensio intellectus inter assensum & dissentium. Suspectio est inclinatio, seu concitatio mentis ad assentiendum uni parti; si tamen ut nondum absolute ei assentiat. Iudicium est assensus mentis, qui si sit cum formidine oppositi, dicitur opinio: si sine tali formidine, vocatur iudicium firmum. Hi actus sunt temerarii, quando sine sufficientibus indicibus, seu rationibus concipiuntur: nam si ex sufficientibus motivis, non sunt temerarii, ut si iudices Petrum esse iniustum, quia usus exigit. Caritas tamen postulat, ut dum opus externum exequatur non potes: excuset intentionem vel indeliberationem, si possis, aut totum Deo discutendum relinquas. Porro majora indicia requiruntur ad prudens iudicium, quam ad suspicionem, vel dubitationem, cum plus sit iudicare quam suspicari, vel dubitare.

Nota 2. Levius sunt indicia, quae considerata facti & persone qualitate, aliter circumstantiis, ut loci, temporis &c. non sufficient ad movendum virum prudentem & bonum ad se dubitandum, suspicandum, vel iudicandum de proximo. Gravia autem sunt, quae omnibus illis consideratis movere possunt probum & prudentem ad dubitandum, vel male opinandum, sed iudicandum de proximo, cum enim haec materia sit moralis; non potest alio modo definiti, quodnam sit leve, quodnam grave indicium sui argumentum, quam ex prudentia, & boni viri iudicio, ait Sylvius, tom. 3.

Resp. 1. Temerarium de re gravi proximum infamante iudicium etiam opinativum, quod cum plena advertentia concipitur, est mortale contra iustitiam: *Ita omnes de iudicio firmo, & communis est sententia inter recentiores, teste Delugo, de iudicio etiam opinativo ac formalioso.* Prob. 1. Ex Matth. 7. *Nolite iudicare, ut non iudicemini.* In quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabimini, & in qua mensura mensi fueritis, remeietur vobis. Et ex Luc. 6. *Nolite iudicare, & non iudicabimini.* Nolite condemnare, & non condemnabimini. Et Jac. 4. *Qui*

iudicat fratrem suum, detrabit legi, & iudicat legem. Ubi generatim & indistincte prohibetur graviter omne iudicium temerarium, & proinde non illud fit gravis injuria proximo. Nam graviter violatur ius quod habet, ne sine sufficienti causa iudicetur malus aut vilis, & perdat bonam estimationem apud alium; hocque homines molestissime ferre solent. Quare est obligatio illud iudicium statim deponendi, ut tollatur injuria. 3. *Ex hoc iusto quod aliqui malam opinionem habet de alio sine causa sufficienti, indebitè contenti alio, & ideo injuriari ei, ait S.Th. 2. 2. q. 90. art. 3. ad 2. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadvisque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & ad Cor. 4.*

Dixi 1. Temerarium. Nam iudicium de personis, licet quandoque sit falsum, non tamen tenetur esse peccatum, nisi quando est omnino temerarium, ait S. Thom. quodlib. 12. art. 34. Proximus enim non habet ius, ut admittatur probus ab eo, cui crimen ejus sufficienter cognitus est.

Dixi 2. Cum plena advertentia: nam potest esse veniale non solum ob levitatem materiae & temeritatis, sed etiam ob defectum plenae advertentiae. Immo nullum est, si sit ex sola intellectus promptitudine absque ullo deliberato voluntatis consensu conceptum. Sed ubi primum advertitur, se male iudicare, peccata perseverando in eo iudicio, utpote mortali, postea plena advertentia cum gravitate materiae.

Porro ad temeritatem mortalem non requiritur advertentia actualis ad insufficientiam indiciorum sui motivorum, si mala praecipitatio, voluntaria passio, invidia vel odium sit causa precipitantis iudicii & defectus advertentiae actualis: nam tunc temeritas illa est sufficienter voluntaria in causa, nempe in mala assensione; & inadvertentia insufficientie indiciorum est vincibilis ac culpabilis.

Resp. 2. Suspicio & dubitatio voluntaria graviter temeraria in re valde gravi, & cum advertentia plena, sunt peccata mortalia, saltem si ex pravo affectu & malevolentia nascantur. *Ita Delugo, Lessius, & alii multi.* Quia 1. ad Tim. 6. Inter gravia peccata numentur suspiciones male. Et ex ad Cor. 13. Caritas non cogitat malum. Quem locum sic explicat S. Chryl. homil. 33. *Non modo nihil male comparat contra illum qui diligitur, sed ne suspicatur quidem.* 2. Ex S. August. epist. 137. *Ne malevolis animo de servis Dei falsa suspicatio creantis, illud Apostolicum recordamini: Nolite ante tempus iudicare.* 3. Tunc fit gravis injuria proximo: nam quicumque habet ius ne quisquam de ipso sine sufficienti causa male opinetur, suspicetur, violatur in re valde gravi, illudque ius graviter violatur in re valde gravi, si non sit prudens, qui non potest gravem fiti injuriam fieri, indeque gravem molestiam sentiat; nec eum, qui ita de se suspicatur, haberet in numero suorum amicorum. In dubitatione illa continetur iudicium: nam, qui cum plena deliberatione dubitat non solum suspendit assensum, sed etiam iudicat an iustum esse probatum proximi, nec eum posse prudenter iudicari probum.

Quare cum S. August. tract. 90. in Joan. ait suspicio

pciones temerarias ad tentationem humanam perire, sine qua duci non potest ista vita; & S. Th. qu. 64. art. 2. dicit dubitationem temerariam esse vitalem: intelligi debent de repentinis nondum factis deliberatis, vel leviter temerariis, & ex humano errore, non ex malevolentia conceptis. Et ideo multi docent, peccare solum venialiter eum, qui de gravi malo proximi suspicatur, vel dubitat ex solo errore intellectus, quo apprehendit indicia, ob quae suspicatur, tamquam sufficientia ad suspiciendum, paratis suspiciendum deponere, ubi nobis advenit: tum quia temeritas illa non est omnino voluntaria, cum non est malitia, sed ex solohumano errore & fragilitate suspicatur: tum quia indicia propter quae suspicatur, non earent omni verisimilitudine ad suspiciendum: quando enim suspicio non est ex malevolentia, sed ex solo humano errore, indicia non earent omni probabilitate.

Obf. 1. Quando timorati, praesentia feruuloli, inquit Sylvius, ejusmodi finitras cogitationes de proximis patiuntur, & dubitant an lethaliter peccaverit, interrogandi sunt, an si tunc advenisset illud esse iudicium temerarium & peccatum, deliberate voluissent consentire? Si enim negative respondent, censendi sunt non peccasse moraliter, quia vel nullus adfuit voluntatis consensus, vel non fuit plene deliberatus. Quae regula etiam locum habet in timoratis, qui vel contra fidem, vel contra castitatem tentationes & varias cogitationes patiuntur, quibus nullo modo consentire vellent, si eas plene advenirent.

Obf. 2. Materia, qui in detractione ad mortale sufficit, hic quoque sufficit. Hinc materia graviter censetur non solum peccatum mortale, sed etiam habitus peccati venialis, speclatis statu, fama, & qualitate personae, vel defectus inculpabilis, sed infamans, seu unde quis notabiliter vilescit in animo iudicantis, vel in contemptum adducitur, ut esse fatuum, spurium &c. Ergo mortaliter peccas, si temere iudices, vel suspicaris Religiosum habere consuetudinem mendicandi, esse vatum, regulas suas negligere, orationi non vacare &c. aliquem esse fatuum, & officio ac honore indignum &c.

Obf. 3. Quavis certum sit, opus ab aliquo factum, esse mortale ex genere suo, non ideo tamen potest iudicari proximum certo peccasse moraliter. Quia potest excusari coram Deo ob imperfectam deliberationem, vel inconsiderationem aut ignorantiam invincibilem. Item incertis rumoribus de proximis crimine, vel malo infamante, fides nulla adhibenda est: nam rumores incerti non possunt fundare iudicium prudens. Denique semper extra necessitatem animus a dubitatione, suspicione, & iudicio de peccatis alienis cohibendus est, ut vitetur periculum temere iudicandi, vel suspicandi cum injuria proximi. *Etiam si perperam actum quidem deprehendas, nec sic iudices proximum: magis autem excusa intentionem, si opus non patet, puta ignorantiam, puta subreptionem, ait Sancti Bernard. lect. 90. in Cantico.*

Sed hic queri potest, utrum dubia sint in meliorem partem interpretanda?

Resp. 1. Dubia de personis ad bonam, vel malam inclinationem pertinentia sunt in meliorem partem interpretanda. *Est communis sententia. Prob. 1. Ex 6. Augusti. lib. 2. de sermone Domini in monte cap.*

1. Nolite iudicare ut non iudicemini &c. Hoc loco nihil aliud nobis praecipit apostolus, nisi ut ea facta, quae dubium est, quo animo fiunt, in meliorem partem interpretentur. . . . de quibus temerarium est iudicare, maxime ut condemnemus. . . . Ex S. Thom. 2. 2. qu. 60. art. 4. Ex hoc solo quod aliquis habet malam opinionem de alio abique sufficienti causa, injuriatur ei & contemnit ipsum. Nullus autem debet alium contemnere, vel incriminare quodcumque inferre abique causa cogente; & ideo ubi non appareat manifesta indicia de malitia altiusculi, debemus tunc ut bonum habere, in meliorem partem interpretando quod dubium est. . . . Quia maxime cavendum est, ne fiat injuria proximo, & de possessione bona fame iniuste deiciatur.

Sic autem dubia in meliorem partem sunt interpretanda. 1. Negative, ita ut in dubio etiam positivo nunquam iudices, opineris, vel suspicaris proximum esse improbum, vel peccasse graviter; alioquin peccares contra iustitiam, inferendo malum proximo sine sufficienti & iusta causa: quiaque enim jus strictum habet, ne ei malum sine iusta causa inferatur; haberi autem improbum, est malum proximo grave, utpote per se constitutum gravi molestie. Et dubium etiam positivum non est sufficiens, nisi iusta causa iudicandi proximum peccasse: incertum enim crimen non est sufficiens & iusta causa cum privandi bona aeternatione, quam possidet.

2. Positive practice, hoc est, ut in praxi & vita civilis usu, ubi de cautela non agitur, affectu interno, & externo modo agendi proximum tractetur tamquam si revera esset probus, et praestando consueta honoris & urbanitatis officia, perinde ac si nullum esset de ejus probitate dubium. Nam illa proximum ob dubium exortum privato iniquum esset, contra has regulas caritatis: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Omnia quaecumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Item quoties pravus in proximum animi motus vincendus est, aut vis hic & nunc statueri apud te, quod laeo sit habendus, aut periculum est ne bona opinio de eo a te concepta minuat, si iudicium suspensas; tunc iudicare debes positive cum habendum ut virum probum, nec ob dubium exortum bonam de eo opinionem minuentiam esse.

3. Dixi, de personis. Nam dubia de rebus, puta an contractus talis sit licitus necne, non sunt in meliorem partem interpretanda, sed suis momentis aeternatione. Quia tunc id unum agitur, ut cognoscatur veritas, & vitetur illicitum; nec timentum ne cuiquam inferatur injuria; & ex eo nihil boni vel mali accrescit rei.

Resp. 2. Cum agitur de damno vitando, vel remedio adhibendo, dum non confiet de probitate proximi, ex communi sententia, licet sibi & aliis consulere, & eam cautionem adhibere, quam prudentia dicitur adhibendam, supposito quod esset malus, non tamen de eo male iudicando, aut suspiciando. Quia tunc nemini inferatur injuria, vel damnum: licet enim autem hic & proximo sine cuiquam injuria providere. Hinc non peccas, dum excipiendo ignotum in adeo tuas, in caves rebus tuis, ac si dubia esset hominis probitas.

Quaest. II. Quid est Detractio, Contumelia, & Calumnia?

Nota. Fama est eximatio bona de aliquo, qua

putatur bonus, & habilis ad aliquem bonum usum: sive est estimatio, seu opinio excellentia. Honor est testificatio excellentiae alterius animo concepta. Excellentia autem, quam spectat fama & honor, consistit primario in virtute ac sapientia, eamque functionibus, quae homines vere laudabiles reddunt; secundario autem in bono ingenio, et in iustigenio, doctura, nobilitate. Item quoad honorem, potestas sive ecclesiastica sive secularis, dignitas principis, & quae inest parentibus &c. Immo id quod singulariter quemdam ab aliis perfectionibus omnium habet, vel ut instrumentum virtutis, vel ut effectus, est etiam ratio honorandi, ut nobilitas, quae ex praeclare gestis orta est.

Hinc fama & honor inter se differunt, cum fama sit opinio de excellentia alterius; honor vero extrema testificatio nostrae opinionis de excellentia alterius.

Resp. 1. Detractio est iniusta detestatio seu infamo vel iminutio bonae fame alterius in ejus absentia. Nam si quis coram alio famae ipsius detrahit, iam non erit simplex detractio, sed etiam contumelia, qua coram violatur honor alterius.

Ex 5. Theom. sicut potest detrahitio octo modis. 1. Falsum crimen vel defectum imponendo. 2. Verum amplificando. 3. Occultum detegendo. 4. Similitudine interpretando factum alterius. 5. Recte facta vel dote alterius negando. 6. Illa extenuando. 7. Silendo ubi silentium aequivaleret confessioni defectus proximi, ut quando ex silentio intelligi facile potest alium vel non esse laudem dignum, vel non tantum, vel habere aliquem defectum. 8. Simulare vel renitenti aut frigide laudando, iuxta hoc verbum.

Imponens, augens, manifestans, in mala versans, Qui negat, aut veritas, minus, laudat ut remissus.

Resp. 2. Calumnia est falsi criminis aut defectus imputatio. Unde est species detractionis omnium gravissima ex genere suo, cum superaddat detractioni generice sumptis mendacium periculosum.

Resp. 3. Contumelia est iniusta inhonoratio personae praesentis, vel absentis honoris alterius sine iusta causa & auctoritate coram eo facta, sive dictis, sive factis; ut crimen, vel defectum vel malum per alteri praesenti obijciendo ex animo illum inhonorandi: vel ejus imaginem conculcando, ipsum percontando, representando aliquid, quod honorem illius laedit, et maledicendo, conviciando, illam insultando, irridendo &c. quod est ex genere suo mortale; cum hoc sit per se dissolutivum amicitiae, iuxta illud, Ecl. 22. Qui conviciatur amico, dissolvit amicitiam.

Quaest. III. An & quando detrahitio, calumnia, & contumelia sunt peccata mortalia?

Resp. 1. Haec tria sunt ex genere suo mortalia contra iustitiam. Ita omnes. Nam 1. ad Rom. 2. detractores & contumeliosi dicuntur esse digni morte. 2. Per detractionem & calumniam proximus iniuste laeditur in fama, per contumeliam in honore: quae sunt bona praesentiora divitiis, & ad quae proximus jus habet. Quare haec tria sunt peccata graviora furto, quod ex genere suo mortale est: nam (ut ait S. Th. 2. 2. qu. 73. art. 3.) Peccata quae committuntur in proximum, sunt pensanda per se, iustitiamque aequantia, quae proximo inferunt. *Itaque Antigne Theol. Moral. Tom. II. P. I.*

autem est major peccamentum, potius majus bonum demitur.

Dixi, ex genere suo: nam possunt esse venialis culpa, & ob defectum sufficientis advertentiae. 2. Ob levitatem materiae, ut si maritus leve aliquod alterius imperficium. Plures tamen ejusdem defectus leves alteri detegere, potest esse mortales: quia possunt tandem colligi ledere graviter bonam exultationem illius. Item cum peccatum conviciis, vel conviciis ex animo dicitur deponere, (inquit S. Tho. qu. 92. art. 2. ad 3.) potest contingere quod sit peccatum veniale, si sit leve convicium, non nisi cum hominem debonestandi, & proferatur ex aliquo animi levitate vel ex levi ira abique firmo proposito aliquem debonestandi, puta cum aliquis interdit aliquem per injuriam verbum leviter contristare. Porro ad 2. ait: Sicut locum est aliquum verbosum, vel in rebus damnificare causa disciplinariae, ita etiam causa discipline potest aliquis alteri, quem debet corrigere, verbum aliquod conviciisum dicere, & hoc modo Domini discipulis vocatus fultus, & Angulus Galatas insultatus. Et ita excusati possunt plura verba contumeliosa parentum in filios, & dominorum in servos. Raro tamen alibi verba verba contumeliosa in conversationibus, quia saepe potius exacerbat quam emendat, & habitus facile putat ea potius esse aliqua animi passiones, quam ex caritate profecti.

Resp. 2. Detrahitio omnis, licet facta solum ex quadam animi levitate, vel loquacitate & sine intentione laedendi proximum, est ex genere suo mortalis culpa contra iustitiam. *Prob. Ex 1. ad Cor. 6. Neque iures . . . neque maledicti regnum Dei possidebunt. Et Jacob. 4. Nolite detrahere alterutrum. Qui detrahit fratri . . . detrahit legi, & iudicari legem. Hinc illud Prov. 4. Remove a se os pravum, & detrahentia labia sint procul asto. 2. Quia iniusta ac voluntaria laesio famae proximi est gravius peccatum quam fatium; nam per eam auferitur fama, quae est bonum majus divitiis, quae per furtum auferuntur, juxta illud, Prov. 23. Morsus est nomen bonum, quam divitias multas. Sed detrahitio facta ex mera loquacitate & sine animo laedendi proximum, est laesio famae proximi iniusta, in parte: nam proximum habet jus, ne ejus fama laedatur ex quocumque sine ac modo; & est etiam voluntaria laesio indigne recte & implitate, cum voluntate dicitur ea, ex quibus per se sequitur laesio famae proximi: ad mortale autem sufficit voluntarium indirectum. *Si autem proferat ex animi levitate, vel propter causam aliquam non necessariam, non est peccatum mortale, nisi forte verbum quod dicitur, sit adeo grave, quod notabiliter famam alterius laedit; & praecipue in hiis, quae pertinent ad habendam vitam: quia hoc est ipsi genere verborum debet rationem peccati mortalis, ait S. Thom. 2. 2. qu. 73. art. 6. Unde tunc est obligatio restituendi, ex cap. ult. de injur. Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere vel facturam. Ibid. Eliminemus igitur omnem ex ore nostro detractionem, scientes, quod est cinerem comedamus, nihil nobis aliter vitae hujus utilitas procedit, nisi a detractione abstineamus, ait S. Chryost. hom. 3. ad popul.**

Item die de contumelia, qua notabiliter honor proximi laeditur, etiam sine animo laedendi profes-

atur: quia semper est mortale, voluntarie, etiam indirecte, inferre sine iusta causa damnum notabile proximo ex quovis motivo. Inferitur autem voluntarie damnum gravi in honore, quoties profertur a liquid, quod praevidetur, vel praevideri potest apud esse ad laedendum notabiliter honorem, & contristandum graviter proximum.

Ceterum detractio, quae fit per libellum famosum, peior est, ceteris paribus, quam quae voce fit; quia infamia ad plurimos permat, & vix potest aboleri. Unde morte punitur, & qui talem libellum spargit, & qui inventum vulgavit, l. unic. cod. de famo. libelli. Jure etiam canonico gravissime prohibetur, cum causa s. q. 1. tum in Bullis Pii V. & Greg. XIII. Item peior est, si fiat in aliquam communitatem, capitulum, ordinem religiosum: quia plures laeduntur in fama, & ita damnum majus est.

Resp. 3. Ex communi sententia, detractio & contumelia sunt culpa mortalis, quoties sine iusta causa graviter laeditur fama, vel honor proximi, licet abique animo graviter laedendi: nam mortale est, notabile damnum sine iusta causa inferre proximo. Venialis vero si non graviter laeditur; nam levitas damni excusat a mortali, nisi fiat ex intentione graviter nocendi, vel praevidatur gravem dolorem concitatura proximo: nam sine iusta causa & auctoritate graviter nocere, vel gravem mororem creare proximo est mortalis culpa; cum sit grave malum inferre proximo.

Graviter autem vel leviter laeditur fama vel honor pro gravitate, vel levitate materiae; & praesentibus circumstantiis, praesertim personae laesae. Nam gravitas vel levitas materiae hic praecipue spectanda est, relate ad personam laesam, & ejus famam: fieri enim potest ut quod respectu unius est materia levis, sit gravis respectu alterius, si sit persona magna auctoritatis & fame valde integra, aut quae obsequit ad majorem vitae sanctitatem; ut si de puero vel yili famulo dicas, quod saepe mentitur, censetur leve: at si hoc dicas de Episcopo, Sacerdote, Religioso bonae fame, vel laico honorato, est grave; nam per hoc graviter laeditur fama illorum, cum hi qui mentiri consueverunt, parvi fiant, praesertim si ex statu, munere, officio ceteris virtute praestare debeant. Regula ergo universalis, inquit Delugo, ad gravitatem detractiois desumenda est ex circumstantiis personae, defectus qui narratur, existimationis quam personam apud homines habet, & similibus, ex quibus si grave detrimentum prudentis arbitrio fama inferitur, detractio erit gravis: si minus, erit levis.

Item contumelia in se levis, potest esse gravis respectu personae, cui inferitur, ut si sit superior, pater &c. Immo semper mortalis est, quoties fit ex animo graviter dedecorandi vel contristandi proximum: nam sola voluntas gravis mali proximocore, andi sine iusta causa est mortalis. E contra si concivium absolute ac in se grave sit, sed propter viem personarum conditionem, aut morem patrium loquendi, grave esse non censetur, veniale esse docent multi, qui mortalis non damnant pueros, mulierculas, ac viros infimas fortis, cum certis conviciis contumelias apud plebejos usitatis se laceant: quia honor villam personarum his injuriis non censetur graviter laedi, nec his fides adhibetur. Excepit nisi sit intentio graviter laedendi vel contristandi,

nam haec mortalis est. Hinc 1. mortaliter peccat qui detrahit eum animo notabiliter laedendi famam proximi, vel abique tali animo eam notabiliter laedit, aut dat causam talis laesiois, ad advertens, vel advertere debens probabiliter ex eo dicto, vel facto tale damnum inferri. Navar.

2. Narratio defectus venialis plerumque est solum venialis, quia non solet graviter laedere famam proximi, cum etiam iusti sine culpa veniam non vivunt. In multis enim offendimus omnes, Jacob. 3. Est tamen mortale dicere de quibusdam personis in munere, vel statu majorem perfectionem exigente constitutis, ver. gr. Episcopo, Religioso &c. quod habeat consuetudinem alicujus peccati venialis, ver. gr. quod saepe plus iustobibat, sit vanus &c. Nam in talibus id censetur magni momenti, & eorum fama multum inde imminuitur, & ideo despiciuntur.

3. Quamvis possit esse solum veniale, referre aut exprobrare defectus naturales & involuntarios, ut ingenii, corporis, fortunae, cum hi defectus non sunt culpabiles: tamen mortale est, si fama vel honor inde graviter laedatur, vel si proximi graviter contemendus sit, viliorque apud alios reddatur, ut si extra casus exceptos de viro honorato, qui habetur nobilis, dicas esse ignobilem, ejus parentes penam infamatum subsilire; item si inde grave damnum alteri sequatur; vel si in faciem exprobraverit conviciandi causa, etiam vili persone, quae gravem inde mororem patitur. Nam mortale est sine iusta causa contristare graviter proximum, vel grave damnum ei inferre. Ideo per se mortale est narrare defectum occultum naturalium, v. gr. si dicas de aliquo, eum esse illegitimum, nam hoc villiat hominem, idque molestius foret peccati homines, quam si de illis referatur grave factum.

4. Ex Navarro, detractio, quae generalibus nominibus vitiorum tam mortalia quam venialia comprehenduntur, fit, ut si dicas aliquem esse avarum, iracundum &c. mortalis est, quando cum damno notabili, aut magno ejus periculo fit, aut coram talibus, qui probabiliter existimari possunt tam maculas mortales quam veniales concepturi; nisi de solis venialibus vel de sola naturae propensione verba fieri admoceantur: nam aliqui graviter laeditur fama.

5. Peccat mortaliter, qui nullum defectum in particulari de proximo detegit, sed solum in genere dicit, se de illo aliquid scire, quod nemo de illo facile suspicaretur, vel quod illum magno pudore asficeret, si diceretur: item si dicas, illum non esse eum, qui committere habetur &c. Tunc enim graviter laeditur fama proximi, & saepe gravior, quam si gravis ejus defectus nominatim detegeretur: nam ex hoc obscuro loquendi modo grave aliquid, immo saepe longe deteriora latere auditores intelligunt vel suspicantur, quam forte re ipsa sit.

6. Quando ratione conditionis personae, peccatum aliquod mortale non censetur notabiliter laedere famam, illius revelatio non est mortalis: ut si de milite narres eum duellum commisisse; vel referas ea delicta de personis, quas scis se de illis publice iactare.

7. Irrisio, quae est species contumeliae, mortalis est, quoties fit ex animo graviter confutandi pro-

sumam, vel exprobratur sine causa iusta grave peccatum, aut defectus infamis, vel derisus graviter contristatur aut contemnitur: nam tunc est grave malum inferri sine causa iusta: Aliquem illudere vel irridere est eum omnino parvipendere, & eum tam vilem aestimare, ut de ejus malo non sit curandum, sed sit quasi pro ludo habendum. Ex se derisus est peccatum mortale. & tanto gravior, quanto major reverentia debetur personae, quae illuditur, ait S. Th. 2. 2. q. 75. art. 2.

Resp. 4. Est mortale detegere alicujus crimen occultum grave non nominando personam, sed solum communitatem ex qua est, quando communitas inde gravem infamiam patitur, ut in monasterium, capitulum &c. Item fit de aliqua communitate in genere detrahas, v. gr. si dicas de communitate religiosa, nullam ibi esse disciplinam; aut de civitate, eam esse plenam adulterii, usurarii &c. graviter peccas, nisi haec infamia sit publica ubi hoc dicit. Quia tunc gravis infamia iniuste inferitur illi communitati, & sic manet obligatio eam reparandi. Nam quamvis congregatio regularium re ipsa non maculetur ex unius hominis nequitia, sicut nec Apostolorum collegium ex scelere Jude; maculatur tamen ejus fama apud homines praesertim simplices & imperitos.

Resp. 5. Est mortale detrahere in re gravi apud unicam personam & sub secreto; licet putetur non revelatura. Est communi sententia, teste Delugo. Quia tunc iniuste inferitur proximo grave damnum ablatione bonae existimationis apud alium, ut patet in iudicio tenebrario, quo quis apud se unum spoliat alterum bona existimatione; perinde enim proximo nocetur, si ve in propria, si ve in aliena mente ingeratur de eo prava opinio. Et vero diffamatio apud unicam est res per se concitativa gravis molestiae ac doloris, ut patet ex difficultate, quam ordinarie homo habet in aperiendo crimine soli confessorio, quamvis sciat hoc sibi salutare esse. Unde vix est vir honestus, qui naturaliter non ferat molestias bonae famae amissionem apud unum virum gravem, quam iacturam summam notabilis peccunie.

Resp. 6. Est mortale imponere alteri culpas veniales falsas, vel veras, sed occultas detegere; aut defectus naturales falsos, quando inde patitur damnum notabile, vel impeditur a consecratione boni notabilis, vel officii aut beneficii quo dignus est, si hoc praevideri potest, aut eo animo deteguntur; & est obligatio haec damna cum fama restituendi, ex cap. ult. de injur. Quia tunc iniuste datur causa damni gravis & iactura boni notabilis. Sic Navarro ait, se nosse virum insignem & probum ab adpendendo eregio quodam munere impediendum per culpas veniales vanitatis & iracundiae falso ei impostas.

Quest. IV. An contumelia & detractio differant specie?

Resp. Affirm. Quia per illas proximus diverso modo & in diversis specie boni iniuste laeditur. Immo peccata contumelias possunt inter se specie differre, sicut & peccata detractiois, pro diversitate specifica obiectorum: sic iniusta revelatio adulterii specie differt ab iniusta manifestatione furti. Unde qui uno sermone de eodem dicit, eum commisisse furtum, adulterium, & homicidium, triplex specie peccatum

detractiois admittit; & qui eundem contumeliose compellat furem, adulterum & homicidam, tria peccata contumelias admittit specie distincta. Azor. Nam peccata sumunt speciem ab obiecto; unde specie diversa sunt, si habeant obiecta specie mortaliter diversa.

Quest. V. An & quando auditor detractoris peccat mortaliter?

Resp. 1. Mortari, incitare alterum ad indignandum, vel continuandam gravem detractioem, v. gr. approbando exteriis dicta, addendo de factis, item scienter praebendo occasionem detrahendi, v. gr. interrogando de aliorum defectibus, significando id sibi gratum fore &c. ex communi sententia est mortale tum contra caritatem ratione scandalii, & inductionis ad peccatum; tum contra iustitiam. Quia talis est causa mortalis detractiois iniustae, aut saltem ei mortali cooperatur, & sic tenetur ad restitutionem in defectum detractoris. Si aliquis detractioem audiat abique resistente, videtur detractori consentire; unde fit particeps peccati eius. Et si quidem inducat eum ad detrahendum, vel saltem placeat ei detrahi propter odium eius, cui detrahitur, non minus peccas quam detractor, & quandoque magis. Unde Bernardus dicit, detrahere, aut detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facile dixerim, ait S. Th. 2. 2. q. 75. art. 4.

Resp. 2. Auditor, qui letatur detractioem gravi, licet non inducat ad detrahendum, nec incitet ad continuandam, nec exteriis sibi placere significet, ex communi sententia peccat mortaliter tum contra caritatem, quia letatur gravi damno proximi; tum affectu contra iustitiam, quia gaudet de actu iniusto: nam digni sunt morte non solum qui mala faciunt, sed etiam qui consensum faciunt; ad Rom. 1. Non tenetur tamen ad restitutionem, quia non est causa damni; peccatum enim contra iustitiam non parit obligationem restitutionis, nisi ex eo secutum sit damnum. Equidem tenebatur illud impedire, sed solum ex caritate, non ex officio, ut suppono.

Resp. 3. Auditor detractiois gravis, licet etiam non inducat, nec ea letetur, nec libenter audiat ex curiositate, secundum communem sententiam peccat mortaliter contra caritatem, non impediendum impedire potest, aut non obstando, nisi prudenter putet monitionem suam inutilem fore, aut metuat grave aliquod damnum; perinde ac non impediens furem bona proximi auferentem, cum potest illud impedire. Quia secundum omnes, teste Delugo, ex lege caritatis quilibet graviter tenetur impedire grave damnum, si sine gravi incommodo, seu dampno proprio potest: nam quilibet ex caritate tenetur amare proximum sicut seipsum, & ei facere quod sibi rationaliter fieri velle in simili casu. Hinc illud Prov. 24. Linguam nequam non commisceris; quoniam repere non poterit perditio eorum; & iniquum strigilem quis novit? Immo, iuxta Delugo, si damnum proximi sit gravissimum, & irreparabile, tenetur impedire cum aliquo gravi tuo incommodo.

Porro cum auditor detractiois non potest resistere, tenetur tamen, saltem si commode potest discernere, vel sermone alio avertere, vel faciem tri-

horem offendere. Nam hoc pacto impeditur contentio detractiois, aut saltem minuitur detractoris terror, ex Prov. 2. Ventus Aquilo dissipat pluviam. Et factis vestis linguam detrahentem. Et tunc saltem est tacta improprie peccati, & virtualis correptione. Tenetur autem quique damnum proximi, & offensam Dei impedire, quantum moraliter potest.

Resp. 4. Dum proximo inferre calumniam, cuius falsitatem nosti, teneris eius falsitatem aperire, ac probare quantum potes. Quia ex caritate teneris impedire grave damnum proximi, quando sine gravi tuo incommodo potes. Quod si tunc silentium in talibus circumstantiis equivaleret tacite confessioni delicti, seu defectus falso impositi proximo, ut sit dum ille est tibi notissimus. & tamen eius innocentiam non pandis, peccas contra iustitiam. Nam tunc moraliter censeri consentire, & fateri rem ita esse ut referatur. & ita facis contra ius, quod proximus habet, ne illo modo, etiam tacite, approbetur & confirmetur calumnia sibi illata; est enim tunc tacta calumnia, seu calumnie confirmatio & approbatio contra iustitiam, obligans ad restitutionem. Sic si quis Romae de tuo concepit tibi notissimum coram te dicat, eum esse ignobilem, spiritum injuriam &c. & ipse contrarium sciens taceat, eo ipso videtur consentire, & fateri ita esse. Deligo.

Resp. 5. Si superior subditum detrahentem famam alterius etiam non subditum, non impeditur, nec coerces, peccat contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem famae, in defectum subditi. Ita Lessius, Deligo, & alii. Quia superior tenetur ex officio, ideoque ex iustitia subditos suos corrigere, a peccato cohibere, & impedire ne alicui iniuste laedant, unde si non impedit cum potest, merito censetur causa iniuste damni. Quod si subditus absente superiore detrahit, tunc superior ex officio tenetur corrigere subditum ut restituat famam; nam tenetur ex officio compellere subditum, ne perseveret in injuria alteri inferenda: perseverare autem in injuria, tamque continuat subditum, qui non restituit famam a se laesam, cum potest. Hinc pater, dominus, Prelatus &c. tenentur ex iustitia impedire detractiones, & cogere subditos detrahentes ad restitutionem.

Dixi etiam Prelatum, seu superior regularium; quia Prelatus est etiam caput politicum suorum subditorum; quare tenetur cogubernare, etiam in ordine ad bonum commune aliorum civium, sicut dominus tenetur gubernare suos servos & curare ne inferant damna aliis civibus. Et enim, qui est caput politicum, tribuuntur, & imputantur damna a subditis illata, si non impeditur. Ita Deligo. Et a fortiori quis superior ac Prelatus tenetur ex iustitia impedire subditum detrahentem alteri suo subdito; nam ex officio & iustitia tenetur ab omni damno subditos suos muniti, si possit, qui non solum est rector suorum subditorum, sed etiam iudex & custos, qui ex suo munere, ideoque ex iustitia tenetur impedire damna suorum subditorum.

Nota. Jure naturali non licet librum famam proximi laedentem, & crimina versa sed occulta sine causa justa pandentem legere, perinde ac audire detractionem: nam crimini audienti libi quodam modo consentit, ac cooperatur laesori, ut auditor detractionis. Praeterea quaeque rationaliter vellet,

ut liber contra ejus famam iniuste scriptus a nemine legeretur.

Quaest. VI. An audita, lecta, vel alia quaelibet referens absque approbatione peccat?

Resp. 1. Qui audita vel lecta refert eo modo, vel nominatis auctoribus, ut audientes merito possint iudicari ad optinendum, vel suspiciendum grave malum de proximo, peccat mortaliter contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem. Quia est causa iniusta, gravis damni seu mali proximi, nempe male opinionis, vel suspitionis; nam dat alius sufficientem causam male opinandi, hoc ipso quo eo modo refert audita, ut alii merito inducantur ad male optinandum.

Resp. 2. Qui audita refert sine causa coram iis, quos probabile est credituros esse sola levitate vel malitia, quamvis non eo modo refert, ut merito credi possent, peccat mortaliter non solum contra caritatem, ex qua quisque tenetur impedire malum proximi saltem cum facile potest, sed etiam contra iustitiam, & sic tenetur ad restitutionem, saltem si non sint publica. Nam recte censetur causa iniusta gravis damni, cum sine justa causa ponat id, ex quo probabiliter praevideatur securum grave damnum proximi; & proximus habet jus, ne in tali circumstantia, seu cum sine infamia periculo audita referantur.

Praeterea talis est causa, ut alii peccatum proximi norint, ideoque est causa, ut fama alterius a quibusdā amittatur. Idem dicit, si ex ejus narratione gravis mali suspicio auditoribus verisimiliter subortitura sit, ut vulgo saltem accidit, ob infirmitatem hominum, qui facilius mala quam bona de proximo opinantur. Talis enim suspicio est grave malum saltem respectu Personae honestae.

Resp. 3. Qui audita refert eo modo, in iis circumstantiis, ubi consistit auditoribus non esse credituros, nec ultimum esse periculum infamiae, neque male suspitionis, aut dubitationis de probitate proximi (quod raro contingit), non peccat mortaliter; immo nec venialiter, si adit iusta causa referendi, quia tunc nullum damnum nec periculum damni creat.

Quaest. VII. An crimen proximi quod publicum est in aliquo loco, licet detegere in alio, ubi ignoratur, vel in eodem?

Nota. 1. Crimen dicitur publicum seu notorium tripliciter. 1. Publicitate iuris; dum de eo constat per publicam iudicis sententiam, vel per confessionem rei, aut convictionem in iudicio, seu legitimum testimonium. 2. Publicitate facti, cum in loco publico coram multis patrum est, ita ut nulla tergiversatione celari possit, nec ullo juris suffragio excusari. 3. Publicitate famae; quando fama criminis ex sufficientibus indicis, orta pervenit ad majorem partem communitatis, vel ad tot personas de communitate, ut ipselatis circumstantiis, impossibile sit moraliter, quin perveniat ad notitiam majoris partis communitatis, seu civitatis, populi, parochiae, collegii, vel monasterii.

Nota. 2. Crimen notum majori parti iuris communitatis particularis, v. g. collegii, monasterii, non censetur publicum absolute & respectu omnium, sed solum respectu ad illam communitatem, v. g. collegium, monasterium &c. Quare si notum sit solum collegio, monasterio, non censetur publicum

extra illud, nec sine iniustitia potest narrari iis, qui non sunt de illo. Quia talis publicitas non est absoluta, sed restricta ad illos cum quibus monasterium communicat in regula & regimine. Sic peccata solum publica inter domesticos non possunt narrari iis, qui non sunt de familia. Item peccata publica in religione aliqua non possunt revelari externis; nam religiosus infamis tantum apud suos retinet jus ad famam apud externos. Item si in vicinia dumtaxat notum sit crimen, est contra iustitiam illud revelare aliis partibus amplae civitatis, vel loci, in quibus criminosis famam haecenus illelam retinet. Ita Layman dicens hanc esse communem doctrinam.

Resp. 1. Ex communi sententia, non est contra iustitiam revelare in quovis loco crimen alicui notum per sententiam iudicis publice denuntiatam, in qua nominetur reus. Quia per hanc sententiam reus privatur iure ad famam pro omni loco: nam iudex habet jus spolians absolute reum fama, sicut & vita, in vindictam publicam criminis; & re ipsa spoliare intendit, quando cum publice condemnatur, ut ceteris ubique sit in exemplum & terrorem; datque omnibus facultatem illud divulgandi, & ideo nocentes puniuntur in media luce & coram populo.

Delictum tamen in una religione publicum etiam per sententiam iudicis regularis, iniuste extra eam revelatur. Quia ex mente ferentis sententiam ipsa non est lata pro publica notitia aliorum, sed solum pro privata locum subditorum, aliquo bono communi religionis perniciosa effect.

Resp. 2. Est mortale contra caritatem crimen alterius alicui publicum, etiam per sententiam publicam iudicis, detegere sine iusta causa in eo loco, quo fama non erat illud perlatura, si auctor criminis erat ibi bone fama. Ita Lessius asserens hanc esse ferri communem sententiam. Quia proximo infertur sine iusta causa grave malum graviter contristativum; nempe infamia, quod ipse detegens nolle rationabiliter sibi fieri in pari casu, contra illud. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Nec refert, quod ille jus ad famam jam amiserit: nam illam absque injuria & fraude adhuc possidebat, & possessus erat in eo loco. Si tamen fama communis criminis sit publicum brevi erat perlatura in locum ubi revelatur, non peccas mortaliter contra caritatem, illud antea aperiendo: quia fama brevi iuste destruenda non magis estimatur, nec proinde illius damnum censetur magnum.

Dico iuste; nam quicrimen, quod iniuste divulgandum erat, prior divulgatur, peccat mortaliter, & tenetur compensare damna; sicut is qui prior incendit domum, praevideus iniuste brevi incendendam ab aliis. Nam qui prevenit in injuria, prevenit in obligatione, quae contraheretur ab aliis, & quae necessario annexa est injuriae damnosae.

Resp. 3. Si crimen quantumvis publicum non sit verum, est mortale contra iustitiam illud necienti aperire. Ita Layman, Deligo & alii. Quia innocens per infamationem injuriam licet publicam, non amittit jus ad famam: nam jus illud fundatur in carentia criminis, vel ignorantia publica veri criminis, ac proinde non potest sine injuria diffamatio ejus ad plures propagari. Et vero innocentem infamare, etiam apud unum, per se malum iniustum est, atque mendacium perniciiosum.

Resp. 4. Est mortale contra iustitiam, crimen verum, sed forum notum per confessionem rei in iudicio, vel testium testimonium, divulgare in loco, ubi nondum de eo publice infamatus est. Et communis sententia, teste Layman. Quia reus adhuc retinet jus ad famam, cum nondum eo in penam sit privatus per auctoritatem publicam; & nondum crimen publicum est in ordine ad populum; sed illis duobus modis dicitur notorium solum in ordine ad iudicem, ut ab eo condemnari possit. Quare nequidem in eo loco licet illud divulgare, nisi ibi iam infamia de illo laboret, ut scpe contingit.

Resp. 5. Juxta multos mortale est contra iustitiam, crimen verum in uno loco publicum sola publicitate facti vel famae, divulgare in alio loco, quo fama non erat illud perlatura. Ita Advianus, Toletus, Sotus, Rebellus, Valentia, Molina, & alii. Quia auctor criminis alibi illelam habet famam, & per talem notitiam non amittit jus ad famam in aliis locis; neque enim ille censetur famam abiecit respectu ad alia loca; neque iure ad illam privatus est per auctoritatem publicam in penam criminis. Fatetur tamen licere ob bonum publicum referre in historis delicta publica defunctorum, quantumvis infamia ad alia loca deferatur, tum ut notitia rerum publice gestarum habeatur, tum ut homines timore infamiae perpetuo durature a criminibus deterrantur.

Dixi, in alio loco. Nam ex communi sententia, non est contra iustitiam, necientibus revelare crimen alterius in loco, ubi in eo publice infamatus est. Quia is in illo loco jus ad famam, five jus secreti amittit per publicitatem, cui causam dedit, committendo crimen in multorum conspectu, vel damno multis indicia, per quae crimen multis innotescit & divulgatur. Adit Deligo ad bonum publicum expedire, quod uniusquisque ab aliis cognoscatur, qualis revera publicus est. Neque etiam haec revelatio mortalis est contra caritatem, quia ex ea non sequitur grave damnum proximo, cum ibi jam sit publice infamatus: nec potest rationaliter id multum moleste ferre, cum famam ipse suam in eo loco abiecit censetur, crimen publice committendo.

Quod si crimen verum factum sit iniuste publicum, ut si cum est secretum, alicui pluribus illud revelavit, Deligo negat peccare contra iustitiam eum, qui illud aliis ejusdem loco necientibus detegit. Quia tunc solum est contra iustitiam manifestatio criminis, quando jus habet proximus ne infametur; ejusmodi autem jus nullum habet in praedicto casu: nam totum jus proximi fundatur, vel in carentia talis criminis, vel in eo quod sit occultum; utraque enim hic titulus dat jus prior quidem absolute & universaliter; posterior vero saltem ut non narretur absque necessitate: utroque autem titulo cessante, nullum manet jus. Cum ergo sine iuste sine iniuste verum crimen factum, est publicum, ablatum est fundamentum totum juris impediret nec detegatur, cum & venia fit; & publicum jam fit, undequeque publicitas illi proveniret, modo non ostiatur ex confessione sacramentali.

Resp. 6. Si in quo olim ob sua crimina infamis fuit, famam hodie vivendo recuperavit, mortale est contra caritatem illi crimina necientibus narrare, vel revocare in memoriam. Quia sine iusta causa